

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΛΙΑΡΤΟΥ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Α΄ ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ

Α1 ΤΑΞΗ ΓΕΛ ΑΛΙΑΡΤΟΥ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΛΙΑΡΤΟΥ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Α΄ ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ
Α1 ΤΑΞΗ ΓΕΛ ΑΛΙΑΡΤΟΥ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ Α1 ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ:

- Ντασιώτη Ειρήνη
- Πελώνη Γεωργία
- Σπάτα Αθανασία
- Τσανάκα Νικολέτα
- Τσιώλη Χρυσάνθη

Η Μονή του Οσίου Λουκά στο Στείρι Βοιωτίας

- Ειρηναία Σαραφοπούλου
- Χόντος Γεώργιος
- Σταμούλη Άννα
- Χαλιμούρδας Κωνσταντίνος

Ιερός Ναός Παναγίας Σκριπού

- Ντασιώτη Αθηνά
- Σαγάνα Γεωργία
- Σιδερά Μαρία
- Τζανοπούλου Γεωργία

Ιερά Μονή Ευαγγελιστρίας Αλιάρτου

- Προβιδάκη Αργυρώ
- Πεσλής Βασίλης
- Σπάτα Δέσποινα
- Σταματίου Θανάσης

Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας)

Περίληψη

Ένα από τα πιο γνωστά μοναστήρια, το οποίο διασώζεται από τη Βυζαντινή εποχή, είναι η Μονή του Οσίου Λουκά του Στειριώτη, στη Βοιωτία. Το μοναστήρι είναι αφιερωμένο στον Όσιο Λουκά (896 – 953 μ.Χ.), ο οποίος μόνασε στην περιοχή, στην πλαγιά του Ελικώνα, κοντά στο χωριό Στείρι στη Βοιωτία. Το ιερό λείψανο του Οσίου μεταφέρθηκε σε πολλά μέρη και επέστρεψε πίσω στη Μονή, η οποία πανηγυρίζει στις 7 Φεβρουαρίου και στις 3 Μαΐου. Ο ναός του Οσίου Λουκά είναι ένας από τους πιο μεγαλοπρεπείς ναούς της Βυζαντινής περιόδου, ο οποίος διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση μέχρι σήμερα. Ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τα εξαιρετικά ψηφιδωτά της Μονής και μπορεί να περιηγηθεί στο κτηριακό χώρο, ο οποίος λειτουργεί ως Μουσείο. Το Μοναστήρι αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες και αποτέλεσε το ορμητήριο των οπλαρχηγών στην ελληνική επανάσταση του 1821. Σήμερα είναι μοναστήρι αλλά και μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς προστατευόμενο από την UNESCO. Η Ιερά Μονή Παναγίας Σκριπού στον Ορχομενό φημίζεται για τα έργα γλυπτικής τέχνης που διακοσμούν τον ναό όσο και για το ηλιακό ρολόι της το οποίο αποτελεί το αρχαιότερο βυζαντινό ηλιακό ρολόι της Ελλάδας. Οι γλυπτοί διάκοσμοι είναι ποικίλων σχεδίων και μοτίβων. Το μοναστήρι της Ευαγγελίστριας Αλιάρτου είναι ένα από τα πιο επιβλητικά και αξιοθαύμαστα μοναστήρια του νομού Βοιωτίας. Κατά τους πολέμους η συμβολή του ήταν τεράστια και καθοριστική αφού δεν υπήρξε μόνο ορμητήριο για τους οπλαρχηγούς αλλά διατήρησε τον Χριστιανισμό ζωντανό έως και σήμερα. Αποτελεί πόλο έλξης για πολλούς τουρίστες ετησίως. Η Μονή της Πελαγίας είναι κτισμένη σε απόσταση 6,5 χιλιομέτρων από το 107 χιλιόμετρο της εθνικής οδού Αθηνών – Λαμίας. Η ίδρυση της μονής ανάγεται στον 12^ο αιώνα, χωρίς να αποκλείεται, στο σημείο εκείνο, να είχε οικοδομηθεί ναΐσκος στα πρώιμα χρόνια του χριστιανισμού. Υπάρχουν ορισμένες παραδόσεις για την προέλευση της ονομασίας, η επικρατέστερη ερμηνεία, απαντάται στα υμνογραφικά κείμενα όπου συχνά τονίζεται το πέλαγος της αγάπης της Παναγίας για το ανθρώπινο γένος γεγονός που προσελκύει πολλούς πιστούς στο χώρο της Μονής σήμερα.

Περιεχόμενα	ΣΕΛ
Περίληψη	4
Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Μονή του Οσίου Λουκά του Στειριώτη	9
1.1: Ο βίος του Οσίου Λουκά	9
1.2: Η Μονή του Οσίου Λουκά	12
1.3: Τα ψηφιδωτά του Οσίου Λουκά	23
1.4: Η συμβολή της Μονής στην ελληνική επανάσταση	32
1.5: Η Μονή από την τουρκοκρατία έως σήμερα	33
Κεφάλαιο 2ο : Η Ιερά Μονή της Παναγίας Σκριπού στον Ορχομενό	36
2.1: Ιστορία του τόπου	36
2.2: Μύθοι του τόπου	37
2.3: Η Μονή και ο Ναός	38
2.4: Τέχνη	42
2. 5: Παναγία Σκριπού – Τα γεγονότα του θαύματος	54
. 6: Τα χριστιανικά μνημεία Παναγίας Σκριπούς	61
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ιερά Μονή Ευαγγελίστριας	64
3.1: Μοναχισμός	65
3.2: Κτίσμα	65
3.3: Ιστορία της Μονής	66
Κεφάλαιο 4ο : Η Μονή της Πελαγίας	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	75

Εισαγωγή

Ομάδα 1η:

Κατά τη διάρκεια του πρώτου τετραμήνου της σχολικής χρονιάς 2017-2018, στο μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας ασχοληθήκαμε με ορισμένα προσκυνήματα της περιοχής μας.

Συγκεκριμένα η πρώτη ομάδα αναζήτησε στοιχεία για τη Μονή του Οσίου Λουκά του Στειριώτη στη Βοιωτία. Η ομάδα μας απαρτίστηκε από πέντε άτομα, τα οποία στη συνέχεια διαχωρίστηκαν σε δύο υποομάδες οι οποίες διεκπεραίωσαν τη συλλογή και τη συγγραφή των θεμάτων, σχετικά με τον βίο του Οσίου του Οσίου Λουκά, την ναοδομή και τα ψηφιδωτά, καθώς και τη συμβολή της Μονής στην επανάσταση του 1821

Ειδικότερα, ασχοληθήκαμε με την ιστορία της Μονής, την αρχιτεκτονική καθώς και με τον βίο του ιδρυτή της. Συγκεκριμένα τα θέματα που μας απασχόλησαν αφορούσαν

- Το βίο του Οσίου.
- Την ιστορία της Μονής
- Την αρχιτεκτονική του συγκροτήματος.
- Την μελέτη των επιμέρους ναών.
- Την ανάλυση των εσωτερικών τμημάτων.
- Τα ψηφιδωτά της Μονής.
- Την εξέλιξη της Μονής μέχρι σήμερα.

Στη συνέχεια αναπτύσσονται με τη σειρά τα παρακάτω θέματα:

Γενικά στοιχεία για το βίο του Οσίου Λουκά, αναφέρονται στοιχεία αρχιτεκτονικής της Μονής και επιπροσθέτως παραθέτουμε ιστορικά στοιχεία για τη μονή, τα ψηφιδωτά της και τη συμβολή της στην ελληνική επανάσταση. Τέλος, αναγράφονται και στοιχεία για τη Μονής από την περίοδο της Τουρκοκρατίας έως σήμερα.

Ομάδα 2η:

Στο πρώτο τετράμηνο, στα πλαίσια του μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας (Project), το τμήμα μας ασχολήθηκε με την μελέτη των ορθόδοξων χριστιανικών μνημείων της Βοιωτίας. Η ομάδα μας ασχολήθηκε με την έρευνα γύρω από τον Ιερό Ναό της Παναγίας Σκριπού στον Ορχομενό. Δια μέσω της μελέτης της ιστορίας του ναού και της ευρύτερης περιοχής, της τέχνης, των επιγραφών και των θαυμαστών

γεγονότων που σχετίζονται με το ναό, αντλήσαμε πληροφορίες, οι οποίες αποδεικνύονται χρήσιμες για τον καθένα που επιθυμεί να γνωρίσει τα μυστικά που κρύβει αυτό το πρωτόγνωρα όμορφο κτίσμα της Βυζαντινής εποχής.

Τα ερωτήματα που μας απασχόλησαν και κατεύθυναν την αναζήτησή μας είναι τα ακόλουθα:

- Ποιά τα γεγονότα του θαύματος στον Ορχομενό την περίοδο της κατοχής;
- Τι γνωρίζουμε για την ιστορία της ανέγερσης του ναού;
- Ποιά είναι η ιστορία της πόλης του Ορχομενού;
- Ποιά είναι τα στοιχεία της τέχνης η οποία διακοσμεί το ναό;
- Από που προέρχονται και τι δηλώνουν οι επιγραφές του ναού;
- Ποιός ο αρχιτεκτονικός τύπος του ναού;
- Ποιοί άγιοι εορτάζονται στην ενορία της Παναγίας Σκριπούς;
- Ποια είναι τα εξωκκλήσια που ανήκουν στην ενορία;

Ομάδα 3η:

Στα πλαίσια της Ερευνητικής Εργασίας του πρώτου τετραμήνου ασχοληθήκαμε με τα μοναστήρια της Βοιωτίας. Το τμήμα μας χωρίστηκε σε τέσσερις (4) ομάδες, αναλαμβάνοντας η καθεμιά από ένα διαφορετικό μοναστήρι. Συγκεκριμένα η ομάδα μας επέλεξε το μοναστήρι της Ιεράς Μονής της Ευαγγελίστριας, μιας και βρίσκεται σε απόσταση αναπνοής από την κωμόπολη της Αλιάρτου στην οποία κατοικούμε.

Θελήσαμε ακόμα να απαντήσουμε ερωτήματα σχετικά με το τι κρύβεται πίσω από την ιστορία του μοναστηριού. Τα θέματα στα οποία επιμείναμε είναι:

- Μοναχισμός
- Κτίσμα
- Επιβίωση μοναστηριού κατά τα χρόνια του πολέμου.
- Συμβολή μοναστηριού στα χρόνια της νεώτερης ιστορίας.

Κατά τη διάρκεια αναζήτησης πληροφοριών, ανατρέξαμε σε διάφορα βιβλία ιστορικού και θεολογικού περιεχομένου, καθώς και σε ιστοσελίδες στο διαδίκτυο. Για την εξοικονόμηση χρόνου και ενός καλύτερου αποτελέσματος η ομάδα μας χωρίστηκε σε δύο (2) υποομάδες αναλαμβάνοντας ένα διαφορετικό θέμα η καθεμία. Τα αποτελέσματα της εργασίας μας φαίνονται παρακάτω.

Ομάδα 4η:

Η ομάδα μου ασχολήθηκε με το θέμα της Μονής Πελαγίας στο Νομό Βοιωτίας

(Ακραίφνιο) με σκοπό να πληροφορηθούμε για την μονή και την τέχνη της. Επίσης για να μάθουμε για την αγία στην οποία είναι αφιερωμένη η Ιερή Μονή. Πώς δουλέψαμε: Χωριστήκαμε σε δύο υποομάδες των δύο ατόμων. Αναζητήσαμε πληροφορίες σε διάφορες πηγές, από το διαδίκτυο και Εγκυκλοπαίδειες και καταγράψαμε τα πιο σημαντικά στοιχεία. Συζητήσαμε με βάση τα παρακάτω ερωτήματα και καταγράψαμε τις απαντήσεις:

- Σε ποια Αγία είναι αφιερωμένη η μονή και για ποιόν λόγο;
- Πώς είναι κατασκευασμένη η μονή;
- Ποια είναι η ιστορία της;
- Ποια είναι τα παρεκκλήσια της μονής;
- Ποια είναι η τοποθεσία της;

Κεφάλαιο 1^ο : Η Μονή του Οσίου Λουκά του Στειριώτη

Εικόνα 1: Το μοναστήρι του Οσίου Λουκά

Το μοναστήρι του Οσίου Λουκά στο Στείρι Βοιωτίας έχει πάρει το όνομά του από τον Όσιο Λουκά που ασκήτευσε σε αυτή την περιοχή, είναι σημαντικό μνημείο με πλούσια ιστορία και δράση. Είναι προστατευόμενο μνημείο της UNESCO, με ηλικία πάνω από 1000 έτη που εντυπωσιάζει με την αισθητική και αρχιτεκτονική του αξία. Μαζί με την Νέα Μονή της Χίου και εκείνη του Δαφνίου αποτελεί μεγάλο επίτευγμα της μεσοβυζαντινής εποχής (843-1204 μ.χ).

1.1: Ο βίος του Οσίου Λουκά

Ο Όσιος Λουκάς ήταν γόνος προσφύγων από την Αίγινα. Γεννήθηκε στο χωριό Καστρί της Φωκίδας το 896. Οι πρόγονοι του ήταν Αιγινήτες και ο πατέρας του είχε γεννηθεί στο Λιμανάκι Βαθύ και τον έλεγαν Στέφανο. Ο πατέρας του είχε παντρευτεί μια Αιγινήτισσα την Ευφροσύνη και μαζί απέκτησαν 7 παιδιά. Ο Όσιος γεννήθηκε 29 Ιουλίου 896 και ήταν ο τρίτος στη σειρά.

Εικόνα 2: Ο Όσιος Λουκάς

Σε πολύ νεαρή ηλικία είχε επιλέξει να ακολουθήσει την μοναχική ζωή. Έτσι με δική του απόφαση στα δεκατέσσερά του χρόνια αποφάσισε να ακολουθήσει κρυφά απ' την οικογένειά του δύο μοναχούς από την Ρώμη ως την Αθήνα και μετά από δική τους ώθηση κατέφυγε στην Μονή της Παντάνασσας. Μετά όμως από μικρό χρονικό διάστημα επέστρεψε για να πάρει την συγκατάθεση της μητέρας του για να μονάσει στο Ιωαννίτζη. Εκεί παρέμεινε από το 910 έως το 917. Στα τέλη όμως του 910 ή στις αρχές του 917 ζει ως μοναχός στην Αθήνα (Μονή Μεγάλης Παναγιάς) και πιο μετά σ' άλλα μοναστήρια στην Φωκίδα και αργότερα στην Κόρινθο. Το 917 όμως λόγω της επιδρομής των Βουλγάρων στη Βοιωτία και την Φωκίδα πέρασε απέναντι στον Κορινθιακό Κόλπο όπου και έμεινε για δέκα χρόνια (917-927). Το 927 όμως κατέφυγε πάλι στο Ιωαννίτζη και πηγαίνει στο Κάλαμο όπου μένει για τρία χρόνια. Μετά από εκεί φεύγει με άλλους για να σωθεί από τους Τούρκους και πηγαίνει σ' ένα μικρό νησί την Άμπελο (απέναντι απ' την Αντίκυρα). Το 945 εγκαταλείπει την Άμπελο και πηγαίνει να εγκατασταθεί οριστικά πλέον στη θέση όπου βρίσκεται το μοναστήρι. Έτσι μετά από τριανταπέντε έτη μοναχικού Βίου το 946-47 έχει εγκατασταθεί στο Στείρι και πεθαίνει σε ηλικία πενήντα έξι ετών στις 7

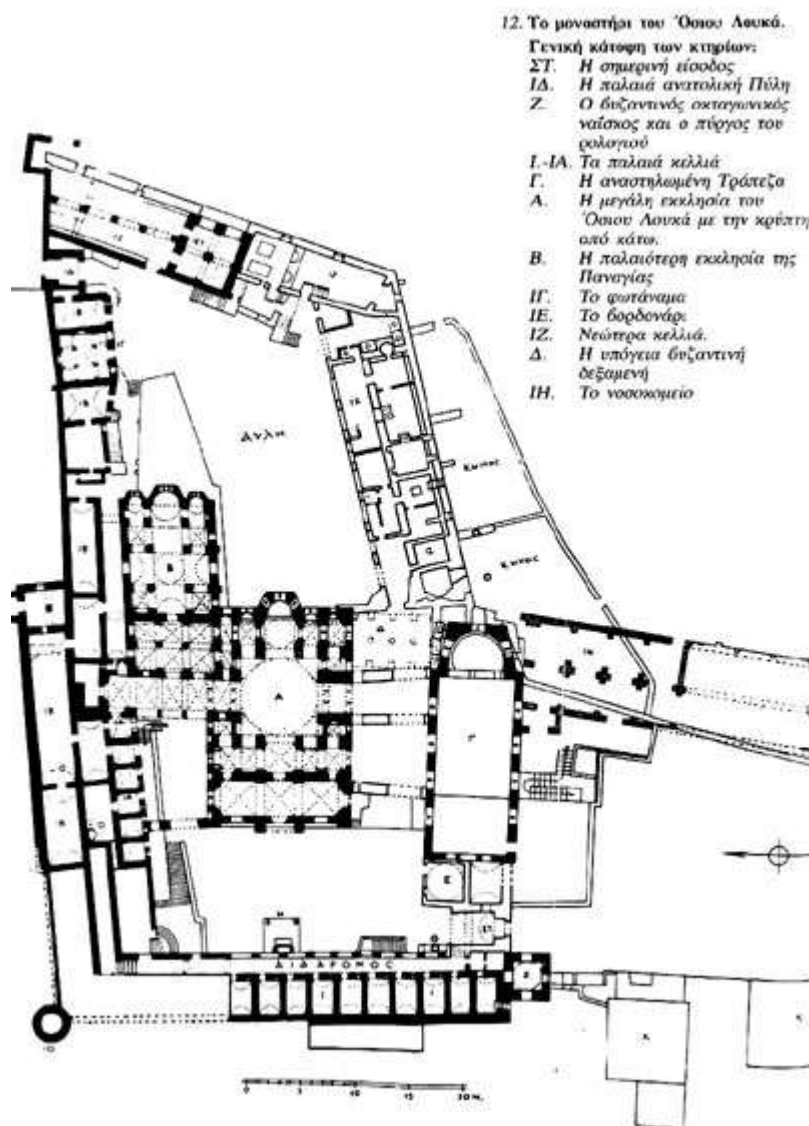
Φεβρουαρίου.

Ο Όσιος ήταν πολύ γνωστός και αγαπητός σ' όλους τους ανθρώπους. Η παιδική του ηλικία όμως ήταν γεμάτη στερήσεις και πολλές δυσκολίες αλλά πάντα είχε πίστη στο Θεό. Βέβαια είχε κάνει και πολλές προβλέψεις οι οποίες είχαν βγει αληθινές. Όπως στην επιχείρηση του Στρατηγού του Νικηφόρου Φωκά όπου το είχε προβλέψει είκοσι χρόνια πριν ότι θα είναι πετυχημένη.

Ο Όσιος Λουκάς συνεχίζει να είναι γνωστός και αγαπητός στον κόσμο ακόμη και μετά απ' όλα αυτά τα χρόνια. Την ημέρα της γιορτής του γίνεται ακολουθία στο μοναστήρι με πλήθος κόσμου να συμμετέχει σε αυτή. Η μονή πανηγυρίζει στις 7 Φεβρουαρίου, ημέρα της κοιμήσεως του Οσίου Λουκά, και στις 3 Μαΐου, ημέρα της ανακομιδής των ιερών λειψάνων του. Τη δεύτερη Κυριακή του Δεκεμβρίου - επαναφορά του ιερού λειψάνου του αγίου από τη Δύση - και στις 4 Δεκεμβρίου (εορτή Αγίας Βαρβάρας)

1.2: Η Μονή του Οσίου Λουκά

Όσιος Λουκάς Γενικά – Ναοδομή:

Εκόνα 3: Το μοναστήρι του Οσίου Λουκά, κάτοψη των κτηρίων

Στη δυτική πλαγιά του Ελικώνα, μετά το χωριό Στείρι, 30 χλμ. περίπου από τη Λειβαδιά, είναι κτισμένη η ξακουστή μονή του Οσίου Λουκά, η οποία χαρακτηρίζεται ως το μεγαλύτερο και καλύτερα διατηρημένο μοναστηριακό συγκρότημα των μεσοβυζαντινών χρόνων, λόγω της θαυμάσιας αρχιτεκτονικής, της εξαιρετικής διακόσμησης από ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και γλυπτά. Κατατάσσεται στον κατάλογο μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Η ίδρυσή της οφείλεται στον Όσιο Λουκά το Στειριώτη. Η ολοκλήρωση και ο

διάκοσμος της πραγματοποιήθηκαν το 955 μ.Χ., από μοναχούς, οι οποίοι οργάνωσαν τη μοναστηριακή κοινότητα. Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, στο μοναστήρι εγκαταστάθηκαν Λατίνοι μοναχοί, ενώ στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, πραγματοποιήθηκαν επισκευές και επεκτάσεις κτηρίων. Οι δύο ενωμένες μεταξύ τους μεγαλοπρεπείς εκκλησίες δεσπόζουν στο κέντρο του μοναστηριακού συγκροτήματος. Η εκκλησία της Παναγίας ανήκει στους σταυροειδείς εγγεγραμμένους ναούς όπου ο τρούλος στηρίζεται σε τέσσερις κίονες. Ο διάκοσμος στο εξωτερικό διακοσμείται με αραβικές γραφές ενώ το τέμπλο είναι μαρμάρινο και εντυπωσιακό. Γενικά ο αρχιτεκτονικός τύπος του ναού είναι ηπειρωτικός σταυροειδής οκταγωνικός. Ειδικότερα τα ψηφιδωτά της Μονής καθώς και όλο το κτιριακό συγκρότημα ανήκουν στον 11^ο αι. μ.Χ. Μετά την κατάληψη της Φραγκοκρατίας το 1204 το μοναστήρι κατοικήθηκε από Λατίνους μοναχούς ενώ κατά την Τουρκοκρατία λειτούργησε ως ορθόδοξο κέντρο και βοήθησε στην Επανάσταση του 1821.

Φρουριακός Χαρακτήρας:

Εικόνα 4: Αποψη της Μονής

Το μοναστήρι έχει ένα μοναδικό χαρακτηριστικό να μοιάζει με φρούριο. Το γεγονός ότι έχει κτιστεί στον Ελικώνα μας βοηθάει να καταλάβουμε ότι "βλέπει" τον κάμπο του Στεριίου. Ήδη από την αρχή της κτίσης του υιοθέτησε αυτό το τύπο του φρουρίου εξ' αιτίας των επιδρομών. Η μονή δέχτηκε πολλές επιθέσεις, γι αυτό διάφορα μέρη της καταστράφηκαν. Η αρχιτεκτονική της αποτέλεσε πρότυπο για τους ναούς που κτίστηκαν αργότερα.

Το Καμπαναρείον

Βρίσκεται στον προαύλιο χώρο, περνώντας τον κεντρικό πυλώνα εισόδου της μονής. Ακολουθείται από δύο επιβλητικούς συνεχόμενους ναούς, το Καθολικό και το ναό της Παναγίας. Αφιερωμένος στην κοίμηση της Θεοτόκου. Ο τρίτος ναός είναι η Κρύπτη, κάτω από τον Καθολικό.

Εικόνα 5: Είσοδος στο ναό

Το Καθολικό

Το Καθολικό είναι ο κύριος ναός του μοναστηριού και βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του συγκροτήματος. Εκεί στεγάζονται τα λείψανα του Οσίου Λουκά. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο ηπειρωτικού οκταγωνικού, όπως όλοι οι ναοί αυτής της εποχής. Ο τρούλος στηρίζεται σε οκτώ ογκώδεις πεσσούς, που γεφυρώνονται σε μεγάλο ύψος από τέσσερα μεγάλα τόξα ανάμεσα σε τέσσερα ημιχώνια. Το βορειοανατολικό τμήμα του ναού συνδέεται με τον Ναό της Παναγίας και ακριβώς κάτω από το ιερό του καθολικού βρίσκεται η κρύπτη που αποτελούσε τον αρχικό

τάφο του Οσίου. Η κρύπτη κτίστηκε ταυτόχρονα με τον ναό και σήμερα υπάρχουν εκεί δύο ακόμα τάφοι διαπρεπών ηγούμενων.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτού του ναού που εντυπωσιάζει τους επισκέπτες είναι ο εσωτερικός διάκοσμός του. Το δάπεδο καλύπτεται από χρωματιστά μάρμαρα, ενώ υπέροχα ψηφιδωτά καλύπτουν τις ανώτερες επιφάνειες του Καθολικού. Αυτά τα ψηφιδωτά αποτελούν κομμάτια μοναδικής πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς ανήκουν στη μεσοβυζαντινή τέχνη. Χρονολογούνται περίπου τον ενδέκατο αιώνα, είναι δηλαδή τα πρωιμότερα ψηφιδωτά στον ελλαδικό χώρο που διατηρούνται μέχρι σήμερα. Στην κόγχη του ιερού απεικονίζεται η Παναγία ένθρονη βρεφοκρατούσα και στο θόλο παριστάνεται η Πεντηκοστή. Στην είσοδο του ιερού παρουσιάζονται οι δύο αρχάγγελοι ενώ στα ημιχώνια παριστάνονται σκηνές από τον χριστολογικό κύκλο. Στο διακονικό διατηρούνται δύο σκηνές της Παλαιάς Διαθήκης, ο Δανιήλ στο λάκκο και οι Τρεις Παίδες στην κάμινο. Στον υπόλοιπο ναό βρίσκονται παραστάσεις πολλών αγίων, μοναχών, ιεραρχών, στρατιωτικών και ιατρών αγίων.

Εικόνα 6: Το εσωτερικό του ναού

Εικόνα 7: Η εσωτερική πλευρά του τρούλου και οι αγιογραφίες

Ο Τρούλος

Ο τρούλος του Καθολικού στηρίζεται πάνω σε ένα δεκαεξάπλευρο τύμπανο με ισάριθμα μονόλοβα παράθυρα τα οποία προσφέρουν άπλετο φυσικό φωτισμό στο ναό.

Εικόνα 8: Ο τρούλος

Εικόνα 9: Εξωτερική άποψη του ναού

Ο Ναός της Παναγίας

Είναι ο αρχαιότερος (961-966). Η σημερινή οικοδομή είναι αντικατάσταση ενός αρχαιότερου (Αγ. Βαρβάρα). Ο αρχιτεκτονικός τύπος ανήκει στη «σχολή της Κων/πολης», σταυροειδής, σύνθετος, τετρακίονιος με τρούλο. Η κατάσταση του μνημείου είναι εξαιρετική. Αποτελεί δείγμα ελλαδικού τύπου, στην περιοχή της κεντρικής Ελλάδας. Υπάρχει πλούσιος κεραμοπλαστικός διάκοσμος, με άφθονη χρήση κουφικών ή ψευδοκουφικών κοσμημάτων και χαρακτηριστική κεραμική οδοντωτή ταινία που περιστοιχίζει τα τόξα από το σημείο που ξεκινούν τα τόξα των παραθύρων. Το εσωτερικό του ναού εντυπωσιάζει με τη λιτή μεγαλοπρέπειά του. Παρατηρείται συνδυασμός λειτουργικών στοιχείων αρχαίας αρχιτεκτονικής, προσαρμοσμένα στις ανάγκες της ορθόδοξης λατρείας

Ο γλυπτός διάκοσμος τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό του τρούλου μαρτυρεί ότι είναι έργο μαστόρων από την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας. Ο ναός συμπληρώνεται από νάρθηκα, εξωνάρθηκα και προστώο. Έγινε προσθήκη στοάς στα τέλη του 12ου αιώνα μ.Χ. Ο τρούλος στηρίζεται σε τέσσερις γρανιτένιους κίονες, με κιονόκρανα κορινθιακού ρυθμού. Το ψηφιδωτό δάπεδο, διαθέτει υψηλή αισθητική, δηλώνοντας την πιθανή αλεξανδρινή καταγωγή του. Ο ναός διαθέτει και αξιόλογο

μαρμάρινο τέμπλο. Δηλώνεται επίσης και η ύπαρξη αντηρίδων στους τοίχους των μακριών πλευρών, ιδιότητα που προσδίδει ενίσχυση της στατικότητας του κτιρίου από τις δυνάμεις που ασκεί ο τρούλος. Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του ναού είναι ελλιπής. Τελευταία όμως, ανακαλύφθηκε κομμάτι τοιχογραφίας που παριστά τη νεανική μορφή του Ιησού του Ναυή να συναντά τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, πριν την άλωση της Ιερικούς. Ίσως η σκηνή αυτή να σχετίζεται με την εκστρατεία για την ανακατάληψη της Κρήτης από τους Άραβες, γεγονός που είχε προβλέψει ο Όσιος Λουκάς.

Εικόνα 10:Τοιχογραφία του Ιησού του Ναυή (12ος με 13ος αι.)

Ο περίτεχνος κεραμικός διάκοσμος και οι ανάγλυφες διακοσμήσεις των πλευρών του κομψού τρούλου, ανακουφίζουν το κτίσμα από το βάρος του και του δίνουν χάρη και πλαστικότητα. Ο ναός με τη λεπτότητα των κιόνων που τον στηρίζουν, την ελαφρότητα των θόλων και τα υπερυψωμένα τόξα των παραθύρων του δημιουργεί μια αίσθηση ανάτασης.

Τα Βοηθητικά Κτίρια

Εικόνα 11: Εξωτερική άποψη των κτηρίων

Υπάρχουν βοηθητικά κτίρια που εξυπηρετούσαν τις καθημερινές ανάγκες της μοναστικής αδελφότητας. Το κοινόβιο της μονής προσπαθεί να λειτουργήσει με αυτονομία και αυτάρκεια. Εκτός από το τριώροφο οικοδόμημα των κελιών των καλογέρων, τα οποία βρίσκονται σε πολλούς ορόφους, προσανατολισμένα στο εσωτερικό της αυλής. Οι ανοιχτές στοές, «οι έμβολοι ή ηλιακοί», στηρίζονται σε πέτρινους πεσσούς. Τοποθετούνται στη δυτική και βόρεια πλευρά. Νότια του Καθολικού βρίσκεται η αναστηλωμένη τράπεζα, που λειτουργεί ως μουσείο. Στα εκθέματα περιλαμβάνονται αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές που αποτειχίστηκαν από τα διάφορα κτίρια του μοναστηριού και αρχαία ευρήματα από τη γύρω περιοχή. Ο επισκέπτης εντυπωσιάζεται από την επιμελημένη μουσιολογική προσέγγιση.

Ανατολικά της τράπεζας, το μαγειρείο και η κινστέρνα, η υπόγεια δεξαμενή νερού, εξασφάλιζε στη μονή το αναγκαίο νερό ιδιαίτερα σε καταστάσεις πολιορκίας. Ο οροφή της αποτελείται από χαμηλωμένους σφαιρικούς θόλους. Τα ύδατα έμπαιναν από ψηλά στην υδατοστεγή δεξαμενή με κτιστά αυλάκια ή με «σωληνάρια». Στη βόρεια πλευρά της Μονής, βρίσκεται και το φωτάναμμα. Η εστία που υπήρχε στο κέντρο του, συγκέντρωνε τους μοναχούς γύρω για να ζεσταθούν και να κουβεντιάσουν. Διασώζονται κείμενα της αρχαίας Φιάλης.

Άλλα κτίσματα: βορδοναρείο (σταύλος), βαγενναρείο (κελάρι), μαγκιπέιο (φούρνος), το νοσοκομείο, το γηροκομείο, το αρχονταρίκι, το ραπταρείο και η

βιβλιοθήκη.

Η τράπεζα ήταν από τα πιο ενδιαφέροντα οικοδομήματα του συγκροτήματος, η βυζαντινή τράπεζα, δηλαδή η τραπεζαρία όπου οι μοναχοί γευμάτιζαν όλοι μαζί. Είναι ένα διώροφο κτήριο με ενιαία μεγάλη αίθουσα στον όροφο, που απολήγει σε κόγχη, και ιδιαίτερα μεγάλο υπόγειο, όπου στεγαζόταν το ελαιοτριβείο, αποτελώντας ένα από τα λίγα σωζόμενα παραδείγματα της Βυζαντινής περιόδου. Από το 1592 δεν υπήρχε η ξύλινη στέγη και το πάτωμα και έγινε η προσθήκη μίας εστίας (μαγειρείο) με τρούλο, βοηθητικούς χώρους και μία μικρότερη θολοσκέπαστη τραπεζαρία. Το 1943 η τράπεζα βομβαρδίστηκε και παρέμειναν μόνο τα ερείπια έως το 1960, όταν αναστηλώθηκε. Σήμερα χρησιμοποιείται ως εκθεσιακός χώρος σημαντικών βυζαντινών γλυπτών μελών από την Παλαιοχριστιανική και τη Μεσοβυζαντινή περίοδο.

Εικόνα 12: Η τράπεζα η οποία σήμερα λειτουργεί ως μουσείο

Βορδοναρείον

Το βορδοναρείον (σταύλος) είναι ένα διώροφο κτήριο με ξύλινη στέγη. Το ισόγειο προοριζόταν για τα ζώα, ενώ ο όροφος για τους αγωγιάτες και τις ζωοτροφές. Στον όροφο εκτίθενται σήμερα οι αποτοιχισμένες τοιχογραφίες του 18ου αιώνα, από το ναό του Αγίου Σπυρίδωνα, στη θέση Μετόχι Αντίκυρας.

Το φωτάναμμα

Ο χώρος που από παράδοση ονομάζεται φωτάναμμα είναι μία αίθουσα με ημικυλινδρικούς θόλους που σχηματίζουν σταυρό. Οι θόλοι βοηθούν στον αερισμό του χώρου. Από τον κεντρικό θόλο γινόταν η απαγωγή της καπνιάς, από τη φωτιά που άναβε στο μέσο του χώρου, με μεγάλη καμινάδα. Από την πηγή και κρήνη της μονής, τρεχούμενο νερό σε αυλάκι έφτανε μέχρι το φωτάναμμα και κυλούσε εσωτερικά παράλληλα προς το δυτικό και βόρειο τοίχο του. Δεν αποκλείεται, εκτός από φωτάναμμα, ο χώρος να χρησίμευε και ως νοσοκομείο και γηροκομείο. Πλάι στο φωτάναμμα υπήρχε αποθήκη εφοδίων και τροφίμων.

Εικόνα 13: Βοηθητικό κτίσμα

Η Κρύπτη

Ταυτόχρονα με το καθολικό κτίστηκε η κρύπτη, που έχει σε κάτοψη το σχήμα σταυροειδούς τετρακίονιου ναού. Στην κρύπτη στεγάζεται ο αρχικός τάφος του οσίου Λουκά, που βρίσκεται στο βόρειο τοίχο, ακριβώς κάτω από το χώρο του καθολικού, όπου τοποθετήθηκε η λειψανοθήκη του οσίου. Δύο ακόμα τάφοι στην κρύπτη

ανήκουν σε επιφανείς ηγούμενους του μοναστηριού.

Εικόνα 14: Ο τάφος του Οσίου Λουκά

Τα κελιά

Δύο έτη μετά το θάνατο του οσίου, δηλαδή στα 955, οι μοναχοί, που φαίνεται πως ήδη μόναζαν κοντά στον άγιο, έκτισαν σταυροειδές ευκτήριο γύρω από τον τάφο του και οικοδόμησαν τα πρώτα κελιά μίας οργανωμένης μοναστικής κοινότητας.

Εικόνα 15: Εξωτερική άποψη του ναού και βοηθητικών κτηρίων

Το κωδωνοστάσιο

Βρίσκεται πλάι στη νοτιοδυτική πύλη, κύρια είσοδο σήμερα, που ανήκει στους Μεταβυζαντινούς χρόνους. Έχει τέσσερις ορόφους με τετράγωνη κάτοψη. Το αρχικό κτίσμα όμως ήταν ένας διώροφος οκταγωνικός ναΐσκος του 11ου αιώνα. Στο ισόγειο υπήρχε δεξαμενή και κρήνη και πιθανόν χρησίμευε ως αγίασμα. Δεν αποκλείεται μάλιστα να προσέρχονταν στο ναό, που ήταν αφιερωμένος στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, ασθενείς για να θεραπευτούν, σύμφωνα και με μαρτυρία του περιηγητή G. Wheeler που επισκέφθηκε τη μονή το 1682. Την υπόθεση αυτή ενισχύει και η θεματογραφία των τοιχογραφιών (του 13ου αιώνα), οι οποίες κάλυπταν τους τοίχους του παρεκκλησίου με παραστάσεις που σχετίζονταν με θαύματα του Χριστού για τη θεραπεία αρρώστων.

1.3: Τα ψηφιδωτά του Οσίου Λουκά

Όσον αφορά την ιστορία των ψηφιδωτών, αποτελούν κορυφαία δείγματα θρησκευτικής τέχνης και αντανakλούν το υψηλό επίπεδο πολιτιστικής ανάπτυξης στην μεσοβυζαντινή περίοδο. Από την μία η αναστήλωση των εικόνων το 843 με την οποία έκλεισε η περίοδος εικονομαχίας καθώς και η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 όπου βάθυνε το σχήμα ανάμεσα στην δυτική και ανατολικά εκκλησία, εδραίωσε την πολιτική και πολιτισμική κυριαρχία της Κωνσταντινούπολης επηρεάζοντας τα μνημειακά πρότυπα των περιοχών ακόμη και έξω από την βασιλεύουσα. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την επικράτηση της ελληνικής γλώσσας, την σφράγιση μιας πολιτικής αναγέννησης από την Δυναστεία των Μακεδόνων αυτοκρατόρων και των Κομνηνών. Επίσης επηρέασαν και την διακόσμηση της Μονής του Οσίου Λουκά, τα ψηφιδωτά της διαμορφώνονται σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση. Ο ναός έχει μια συμπυκνωμένη μικρογραφική αναπαράσταση του σύμπαντος. Μετά την εικονομαχία, δόθηκε έμφαση στην θεολογία της εικόνας κυρίως σε σκηνές σάρκωσης του Υιού και Λόγου του Θεού, για την σωτηρία του ανθρώπου.

Εικόνα 16: Ο Παντοκράτορας στο εσωτερικό του τρούλου

Εικόνα 17: Ο ιερός νιπήρας

Στο νάρθηκα υπάρχουν τα καλύτερα ψηφιδωτά του μνημείου με την απεικόνιση της Δέησης. Στις κόγχες τοποθετείται ο νιπήρας και η ψηλάφηση του Θωμά. Στον τρούλο παρατηρείται ο Παντοκράτορας ως έκφραση της τρισυπόστατης θεότητας. Το

αρχικό ψηφιδωτό καταστράφηκε με τον τρούλο πριν το 1593 εξαιτίας κάποιου σεισμού. Στις κόγχες κάτω από τον τρούλο υπάρχουν οι παραστάσεις της Γέννησης, της Υπαπαντής, της Βάπτισης και του Ευαγγελισμού που έχει καταστραφεί.

Εικόνα 18: Οι παραστάσεις της Γέννησης, της Υπαπαντής, της Βάπτισης και του Ευαγγελισμού που έχει καταστραφεί

Η Θεοτόκος εικονίζεται ανακαθισμένη να ακουμπά το βρέφος με το δεξί της χέρι. Η εικόνα έnthρονης Παναγίας της Βρεφοκρατούσας μας δείχνει τη σάρκωση του Λόγου.

Εικόνα 19: Η Θεοτόκος έnthρονη

Στις επιφάνειες πιο ψηλά συναντάμε τις μορφές μεγάλων ιεραρχών της εκκλησίας. Στο διακονικό ιστορούνται οι «τρεις παίδες εν καμίνω» και ο «Δανιήλ στο λάκκο των λεόντων». Το ναό κοσμούν ένα πλήθος από εικόνες εκατόν σαράντα αγίων, ολόσωμες ή στηθάρια.

Τα ψηφιδωτά μαρτυρούν ότι είναι έργο καλλιτεχνών μεγάλου εργαστηρίου. Πολλοί διαπρεπείς βυζαντινολόγοι και ιστορικοί τέχνης από τον Κάρολο Ντηλ μέχρι τον Σωτηρίου, τον Ολλανδό, τον Ξυγγόπουλο και τον Προκοπίου έγραψαν πραγματείες που αναλύουν και ερμηνεύουν την εικονογράφηση του ναού. Τα μεγάλα μάτια των εικονιζόμενων προσώπων μαρτυρούν αρχαϊκή και ανατολική επίδραση.

Εικόνα 20: Το μαρμάρινο τέμπλο του καθολικού

. Τα ψηφιδωτά του Οσίου Λουκά είναι εντυπωσιακά και μας καταπλήσσουν με την μεγαλοπρέπεια και την ομορφιά τους.

Εικόν

α 21: Ο Όσιος Λουκάς. Ψηφιδωτό 11ου αιώνα

Ο Ναός της Θεοτόκου, που λειτουργεί ακριβώς δίπλα του ο κεντρικό επιβλητικός Ναός του Οσίου Λουκά, ένα αρχιτεκτονικό χτίσμα του 10^{ου} αιώνα που σε συμφωνία με τα ψηφιδωτά δημιουργεί μια τα ξεχωριστεί φήμη στα πέρατα του κόσμου (και τα δυο σε πολύ στενή επαφή μεταξύ τους). Ο Φώτης Κόντογλου παρατηρεί ότι: «Τα ψηφία του Οσίου Λουκά δεν έχουνε απαλά χρώματα όπως του Δαφνίου, μήδε τη μαστοριά τ' Άη Δημήτρη της Σαλονίκης. Μπροστά τους δείχνουνε φτωχά κι απλοϊκά, σα να τα 'φτιαξε κανένας άμαθος. Μα ίσα-ίσα τούτη είναι η ιδιαίτερη χάρη τους που τα κάνει να ξεχωρίζουν. Κείνοι οι τεχνίτες δείχνουνε τη σοφία και την αξιοσύνη τους, τούτοι λένε την προσευχή τους σαν αγράμματοι ψαράδες μ' απλότη και με πίστη». Ο Άγγλος Βυζαντινολόγος S.Runciman λέει: «Στον Όσιο Λουκά δεν υπάρχει τίποτε από το εγκόσμιο που αρχίζει να υπεισέρχεται στα μεταγενέστερα έργα του Δαφνίου και θριαμβεύει τον 14^ο αιώνα... Όλα είναι σοβαρά, όλα ισορροπημένα και δεμένα μέσα στην υψηλή κλασική παράδοση του Βυζαντίου, αλλά ζωντανεμένα από ένα αίσθημα αιωνιότητας, με κάποια τραχύτητα εκεί όπου χρησιμοποιήθηκαν κατώτεροι τεχνίτες, ασυναγώνιστα όμως στις μεγάλες συνθέσεις».

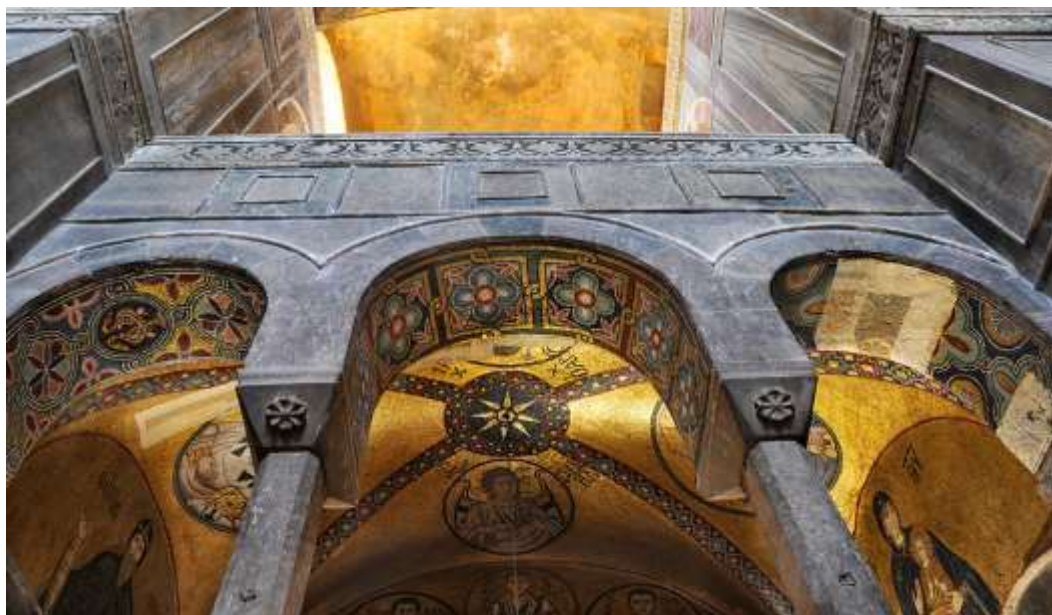
Εικόνα 22: Αγιογραφίες που παραπέμπουν στην Κωνσταντινούπολη

Σχετικά με τα ψηφιδωτά

Οι περίτεχνες ορθομαρμαρώσεις και ο πλούσιος διάκοσμος παραπέμπουν στην Κωνσταντινούπολη. Στο στόμα του επισκέπτη έρχονται αυθόρμητα οι στίχοι του μικρασιατικού τραγουδιού: «Σαν τα μάρμαρα της πόλης που είναι στην Αγία Σοφιά. Έτσι τα έχεις ταιριασμένα μάτια, φρύδια και μαλλιά».

Στον Όσιο Λουκά το χρυσό βάθος των ψηφιδωτών γενικεύεται και ο καλλιτέχνης χρησιμοποιεί πολλά χρώματα σε συμπαγείς τόνους. Με τη δύναμη της γραμμής αποδίδει την αυστηρότητα και την πνευματικότητα των προσώπων.

Όλα τα υλικά στοιχεία προσλαμβάνουν μια άλλη ποιότητα, όλες οι κλασσικές γήινες γραμμές δεν υπάρχουν, για να κάνουν τον πιστό να αναγνωρίσει ότι αυτό που βλέπει στην εικόνα είναι ακριβώς το ίδιο με την πραγματικότητα γύρω του και ωστόσο διαφορετικό: είναι η μεταμορφωμένη πραγματικότητα που διασπά τα όρια του φυσικού.

Εικόνα 23: Ορθομαρμαρώσεις

Εικόνα 24: Ψηφιδωτό της Βάπτισης 11ου αιώνα

Εικόνα 25: Ψηφιδωτό της Υπαπαντής 11ου αιώνα

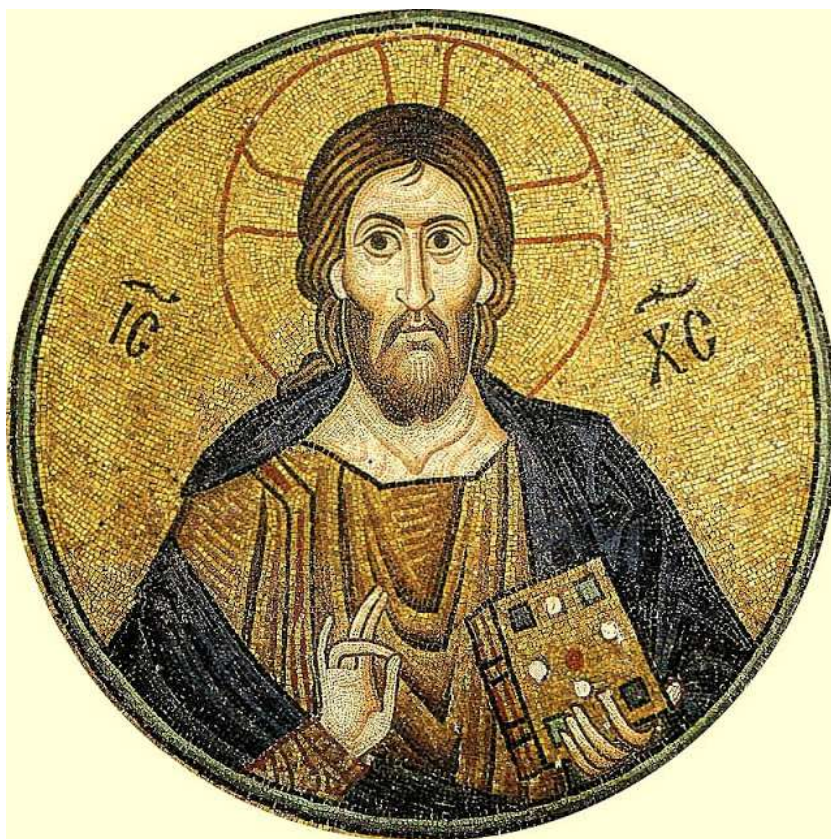
Εικόνα 26: Η Πεντηκοστή, Ψηφιδωτό στο Καθολικό

Εικόνα 27: Η Ανάσταση. Ψηφιδωτό 11^{ου} αιώνα.

Εικόνα 28: Η ψηλάφηση του Θωμά. 11^{ος} αιώνας

Εικόνα 29: Παντοκράτορας.

1.4: Η συμβολή της Μονής στην ελληνική επανάσταση

Πολλά στοιχεία του μοναστηριού όπως η διακόσμηση, τα ψηφιδωτά και η αρχιτεκτονική, δηλώνουν επιρροές από την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο υπάρχουν και πολλές μαρτυρίες οι οποίες δείχνουν ότι κατακτητές του ναού υπήρξαν ο Ρωμανός Β' και ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος.

Σύμφωνα και με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Ιερόνυμο, το μοναστήρι από την ίδρυσή του αλλά και μέχρι σήμερα ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με το ελληνικό έθνος και την επανάσταση. Η Μονή αποτελούσε πηγή χριστιανικής πίστης και αλήθειας. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ομιλία του αναφέρεται επίσης στη συμβολή εκείνων που φρόντιζαν τα ζώα, καλλιεργούσαν τους αγρούς, συγκέντρωναν τροφές και τροφοδοτούσαν τους αγωνιστές. Μεγάλη ήταν η συμβολή της Μονής στον αγώνα της επανάστασης αλλά και στην παροχή υλικής βοήθειας. Η Μονή επισίτιζε τους αρχηγούς και τους υπαρχηγούς, το προσωπικό τους και τα άλογα. Εκτός από την υλική ενίσχυση υπήρξε και χρηματική προς τη Διοίκηση και σε όσους διέρχονταν από εκεί για να στρατοπεδεύσουν στον Παρνασσό. Από το 1823, αφ' ότου ο Περκόφτσαλης έκαψε όλα τα γύρω χωριά, δεν υπήρχαν τρόφιμα παρά μόνο στις

κρύπτες και στα όρη. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε μερικά έγγραφα και αποδείξεις που δίνουν μία εικόνα της τότε πραγματικότητας. Το 1821 με την έναρξη της επανάστασης διέτρεφε όλο τον υπό τον Διάκον στρατόν. Στις 14 Φεβρουαρίου 1821 έδωσε στην εφορία της Λειβαδιάς τριακόσια γρόσια για την προετοιμασία του αγώνα. Το 1823 από 10 Σεπτεμβρίου μέχρι 8 Νοεμβρίου εκατον ενενήντα μία οκάδες λάδι. Το 1824 προς τον στρατηγό Οδυσσέα Ανδρούτσο και το στρατό του έδωσε εβδομήντα μία οκάδες λάδι. Το ίδιο έτος στον στρατηγό Οδυσσέα για τις ανάγκες του στρατού χιλιάδες οκάδες σίτο, κριθάρι, αίγες και πρόβατα, οίνο, τυρί, ελιές. Σε άλλες δυνάμεις στο Δίστομο στις 11 Μαρτίου του ίδιου έτους έδωσε άρτο, αίγες και πρόβατα.

Ο Αρχιεπίσκοπος αναφέρθηκε και στην επίσκεψη του Όθωνα στη Μονή Οσίου Λουκά. *«Ο βασιλιάς θαύμασε το ναό και επήνεσε την ανδρεία των αγωνιστών. Αφού διηγήθηκαν στον Βασιλιά την στήριξη τους στην Ελληνική Επανάσταση και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν εκείνη την περίοδο, ο Όθωνας υποσχέθηκε πως μόλις επιστρέψει στην Αθήνα θα φροντίσει υπέρ της Μονής. Πέρασε πολύς καιρός. Οι γέροντες μοναστές αγωνιστές κάτω από το μεγάλο πλάτανο της Μονής με μακαρία απλότητα συζητούσαν για τα ποσά των μισθών, τα δώρα και τα παράσημα, τα οποία περίμεναν να λάβουν από τον βασιλιά, ο οποίος τόσους γλυκείς λόγους τους είπε και τόσες υποσχέσεις τους έδωσε. Επειδή ούτε στον ύπνο τους φαντάστηκαν, ότι οι βασιλείς παραβαίνουν τις υποσχέσεις τους, ανέμεναν με ακράδαντη ελπίδα την εκπλήρωση των λόγων του βασιλιά μέχρι και το θάνατό τους. Και όμως και τούτο είναι δυνατόν. Και οι άρχοντες ξεχνούν τις υποσχέσεις τους.»*

1.5: Η Μονή από την τουρκοκρατία έως σήμερα

Κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, η μονή κινδύνεψε να καταστραφεί εξ αιτίας της μανίας των Τούρκων. Ωστόσο εν τέλει κατάφερε να παραμείνει το ίδιο ακμαία όσο ήταν και πριν. Ο ρόλος της στην επανάσταση του 1821 ήταν ιδιαίτερα σημαντικός. Αποτελούσε ήδη από τότε που κηρύχθηκε η επανάσταση από τον επίσκοπο Ησαΐα, Δεσπότης Σαλώνων, το επαναστατικό ορμητήριο της Ρούμελης.

Μετά την απελευθέρωση, επί Καποδίστρια, το μοναστήρι ερήμωσε, όπως και κατά τη διάρκεια της μεσοβασιλείας (1831-1833), της βασιλείας του Όθωνα (1833-1862) και στη μεσοβασιλεία του 1862-1863.

Με τον ερχομό του Γεωργίου του Α΄ (1863-1913) άρχισαν επισκευές στα κτήρια και ενισχύθηκαν τα οικονομικά της Μονής. Το 1943 υπέφερε και πάλι από τους κατακτητές Γερμανούς. Ήδη όμως η Αρχαιολογική Υπηρεσία και η Αρχαιολογική Εταιρεία ανέλαβαν από το 1938 πολυετείς εργασίες συντήρησης. Αναστήλωσαν την Τράπεζα και άλλα κτίρια της Μονής με τον Διευθυντή Αναστηλώσεως Αρχαίων και Ιστορικών Μνημείων Ευστάθιο Στίκα, υπό την επίβλεψη του Ακαδημαϊκού Αναστασίου Ορλάνδου, στερέωσαν και καθάρισαν τα ψηφιδωτά και τις τοιχογραφίες με τον Φώτη Ζαχαρίου και τον έμπειρο Δημ. Σκόρδο. Στην διάρκεια αυτών των εργασιών αποκαλύφθηκε η τοιχογραφία του Ιησού του Ναυή και αποκαταστάθηκε ορθά η διαδοχή των οικοδομικών φάσεων των δύο ναών.

Πλέον στη Μονή κατοικούν μόλις πέντε μοναχοί και ο ηγούμενος. Οι δύο εκκλησίες, ο ναός της Παναγίας και το Καθολικό, σώζονται έως σήμερα όπως και τα διάφορα βοηθητικά κτίσματα. Από πολλούς θεωρείται ως «Η Αγία Σοφία της Ρούμελης» και όχι αδικώς καθώς έχει καταφέρει να κρατήσει την ομορφιά του και παραμένει το μοναδικό κτίσμα σε όλη την Ελλάδα που μας θυμίζει τόσο άμεσα το Βυζάντιο. Είναι φυσικό λοιπόν να αποτελεί έναν από τα κύρια θρησκευτικά τουριστικά κέντρα. Χιλιάδες πιστοί προσέρχονται κάθε χρόνο, από την Ελλάδα και το εξωτερικό, για να θαυμάσουν την απaráμιλλη ομορφιά του ναού και να προσκυνήσουν το λείψανο του Οσίου.

Εκτός από την Μονή όλη η περιοχή έχει ιδιαίτερα αυξημένο τουρισμό καθώς υπάρχουν υπέροχα γειτονικά μέρη για να επισκεφθεί κανείς. Το γραφικό Δίστομο και η κοσμική Αράχοβα είναι μέρη που μπορεί κανείς να επισκεφθεί έπειτα από μία εκδρομή στη Μονή. Έπειτα από μία μαγευτική διαδρομή μέσα στο καταπράσινο τοπίο, φτάνει κάποιος στο μοναστήρι. Δικαίως λοιπόν η μονή του Οσίου Λουκά του Στειριώτη αποτελεί σήμερα τον κορυφαίο θρησκευτικό τουρισμό σε όλη την Ελλάδα. Η Μονή πανηγυρίζει στις 7 Φεβρουαρίου και στις 3 Μαΐου, ενώ κατανυκτική είναι η περιφορά του επιταφίου την Μεγάλη Παρασκευή της εβδομάδας των Παθών, μέσα σε κατανυκτική ατμόσφαιρα.. Την πρώτη Κυριακή μετά τις 25 Μαρτίου η Μονή γιορτάζει την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει Εορταστική Δοξολογία στις 9 πμ. και μέχρι τις 1 μμ. ακολουθεί πρόγραμμα με παραδοσιακά χορευτικά συγκροτήματα της περιοχής. Την πρώτη Κυριακή μετά τις 6 Δεκεμβρίου λόγω της επιστροφής του σκηνώματος του Οσίου, η Μονή γιορτάζει αυτή την ημέρα με πανηγυρική Δοξολογία στις 9 πμ. και κλείνει τις εκδηλώσεις, με περιφορά του σκηνώματος στον περίβολο της Μονής.

Η είσοδος στη μονή είναι ελεύθερη , ωστόσο στο μουσείο υπάρχει εισιτήριο. Από τον Νοέμβριο μέχρι τον Απρίλιο η Μονή είναι ανοιχτή από τις 8 το πρωί έως τις 5 το απόγευμα ενώ από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο το ωράριο είναι από 8 το πρωί έως 6 το απόγευμα.

Εικόνα 30: Η είσοδος για τον επισκέπτη

Κεφάλαιο 2ο : Η Ιερά Μονή της Παναγίας Σκριπού στον Ορχομενό

Η μονή της Παναγίας Σκριπού της Ορχομενιώτισσας της Βοιωτίας, κοντά στον αρχαίο Ορχομενό, περιλαμβάνει το πιο σημαντικό μνημείο από την σειρά εκκλησιών του τύπου σταυροειδούς μεταβατικού στον Ελλαδικό χώρο. Ένα ωραιότατο κατακόρυφο ηλιακό ρολοι κοσμεί τον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην μονή. Πιθανότατα ο ναός σχεδιάστηκε ως ταφικό μνημείο του χορηγού του, του Λεοντα, Πρωτοσπαθάριου της ανακτορικής φρουράς του Βυζαντινού αυτοκράτορα το 873 με 874 μ.Χ.

Εικόνα 31: Ο Ναός της Παναγίας Σκριπούς σήμερα

2.1: Ιστορία του τόπου

Το όνομα στο μέρος το οποίο βρίσκεται η εκκλησία το πήρε από τον βασιλιά Ορχομενό που ονόμασε την πόλη Ορχομενό. Ο Ορχομενός ήταν μια ισχυρή πόλη-κράτος στην αρχαιότητα η οποία ξεχώρισε για την δύναμη και τον πλούτο της.

Στην Ιλιάδα μπορούμε να δούμε για τον πλούτο της πόλης όταν ο Αγαμέμνονας

δίνει δώρα στον Αχιλλέα αλλά αυτός αρνείται και λέει ότι ο θησαυρός του Ορχομενού συγκρίνεται μόνο με αυτόν της Θήβας της Αιγύπτου δηλαδή σημαίνει ότι ήταν πολύτιμος. Επίσης σε αυτά τα εδάφη τη δεκαετία του 1880 ο Ερρίκος Σλήμαν θα ανακαλύψει το θησαυρό του Μινύα ένα από τα μεγαλύτερα δείγματα θολωτών τάφων της Μυκηναϊκής εποχής. Για να χτιστεί η εκκλησία της Παναγίας οι τεχνίτες ήταν έμπειροι που χρησιμοποίησαν σπόνδυλους και γλυπτά γείσα. Μάλιστα οι αρχιτέκτονες δεν θα δημιουργήσουν έναν συνηθισμένο ναό αλλά έναν ναό με καινούρια χαρακτηριστικά αγηγώντας τα προηγούμενα πρότυπα της ναοδομίας.

Τελικά με επιτυχία θα καταφέρουν να φτιάξουν μια εκκλησία μια εκκλησία η οποία συγκαταλέγεται ανάμεσα στα ωραιότερα και σημαντικότερα και διατηρημένα βυζαντινά μνημεία του ελληνικού χώρου.

2.2: Μύθοι του τόπου

Ο καλός θεός ευλόγησε και έδωσε πολλά φυσικά υλικά στον Ορχομενό. Στον Ορχομενό βρίσκεται η πηγή της ζωής, το γάργαρα και κρυστάλλινο νερό των πηγών των Χαρίτων, στο σημείο που με βάση την μυθολογία εκεί έκαναν μπάνιο οι τρεις Χάριτες, οι αρχαίες θεότητες. Επίσης η πηγή των Χαρίτων κάνει τους γύρω κάμπους να είναι εύφοροι, καταπράσινοι και δροσεροί όλο τον χρόνο.

Μια ακόμη μεγάλη κληρονομιά είναι η πύλη του θολωτού τάφου του Μινύα. Εκτός από ευφορία και ομορφιά αυτός ο τόπος έχει επίσης και μια τεράστια κληρονομιά. Η ιστορία του Ορχομενού είναι γνωστή για όλες τις εποχές και είναι ένα από τα ελάχιστα μέρη που κάποιος μπορεί να παρακολουθήσει την πορεία του Ελληνισμού μέσα από τα μνημεία.

Άλλο ένα μνημείο είναι το αρχαίο ωδείο του Ορχομενού, επίσης εκεί υπάρχει ο ξακουστός θησαυρός του Μινύου, ο θολωτός τάφος με την γεμάτη θαυμάσιες ανάγλυφες παραστάσεις στην σκεπή του νεκρού δωματίου του που λένε ότι χτίστηκε περίπου τη 2η χιλιετία π.Χ. Επίσης το αρχαίο Θώδειο χτίστηκε τον 4ο αιώνα π.Χ. που εκεί γίνονταν μουσικοί αγώνες προς τιμήν των τριών Χαρίτων, που ονομαζόντουσαν Χαριτήσια. Λέγεται ότι εκεί υπήρχαν τα ιερά των τριών χαρίτων, του Διονύσου, του ημίθεου Ηρακλή, του Ασκληπιού, όπως και του ποιητή Ησιόδου του Ασκραίου και επίσης η περιοχή είναι γεμάτη από απομεινάρια της παλιάς δόξας και του μεγάλου πλούτου του Ορχομενού.

Επίσης ένας γνωστός μύθος λέει ότι ο Φρίξος και η Έλλη ξεκίνησαν από τον

Ορχομενό. Άλλος ένας μύθος λέει ότι ο γνωστός Ιάσωνας ήταν συγγενής με τους βασιλείς του Ορχομενού, οι οποίοι ήταν αυτοί που του έδωσαν λεφτά για να κάνει την αργοναυτική εκστρατεία η οποία ξεκίνησε από την σημερινή Λάρυμνα της Φθιώτιδας. Ο πλούτος του Ορχομενού αναφέρεται συχνά σε άλλα γεγονότα και έχει δημιουργηθεί και σήμερα έχει δημιουργηθεί η αντίληψη ότι κάπου στον Ορχομενό είναι ακόμα κρυμμένοι θησαυροί και αρχαιότητες μεγάλης αξίας, με αποτέλεσμα πολλοί να ψάχνουν για αυτό το ζήτημα ώστε να γίνει ξανά θέμα συζήτησης. Για αυτούς τους θησαυρούς μιλάει και ο γνωστός σε όλο τον κόσμο ο επικός ποιητής Όμηρος στην Ιλιάδα.

2.3: Η Μονή και ο Ναός

Η μονή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου βρίσκεται στην ομώνυμη περιοχή του σημερινού Αθάμα, στον Ορχομενό της Βοιωτίας, απέναντι από τον αρχαιολογικό χώρο της πόλης και την αρχαία Ακρόπολη του Ορχομενού. Είναι κτίσμα του 9^{ου} αιώνα μ.Χ. , αφιερωμένο στην κοίμηση της Θεοτόκου αλλά και στους αποστόλους Πέτρο και Παύλο. Ο ναός της Παναγίας Σκριπού, ξεχωρίζει για το μέγεθος, για την πλούσια μαρμάρινη διακόσμηση και τέλος για της ιστορικές πληροφορίες που παρέχουν τέσσερις επιγραφές με μνημειακή έκφραση.

- **Ναοδομία της Παναγίας Σκριπού**

Η Μονή της Παναγίας Σκριπούς είναι κτίσμα του 9ου αιώνα και από το αρχικό συνολικό συγκρότημα σώζεται μόνον το Καθολικό, αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου, αλλά και στους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο, όπως άλλωστε αποδεικνύει το τρισυπόστατο Ιερό Βήμα. Πράγματι, τα δύο ανατολικά κλίτη δεν λειτουργούν ως πρόθεση και διακονικό, αλλά σύμφωνα με τις επιγραφές ως παρεκκλήσια των Αγίων Πέτρου και Παύλου «ων Ρώμης βωλαξ Ιερήν κονιν αμφικαλυπτει», κατά το χαραγμένο εκεί εξαιρετικό επίγραμμα. Ο Ναός αποτελεί το πιο σημαντικό μνημείο από τη σειρά εκκλησιών του τύπου «σταυροειδούς μεταβατικού» στον Ελλαδικό χώρο και είναι το μεγαλύτερο και πολυτελέστερο γνωστό μνημείο της εποχής, έξω από την Κωνσταντινούπολη. Η μοναστηριακή αυτή εκκλησία ξεχωρίζει για το μέγεθος, για την πλούσια μαρμάρινη διακόσμηση με μνημειακή έκφραση. Η εκκλησία χτίστηκε από τον Λέοντα τον Πρωτοσπαθάριο, ο οποίος ήταν και ιδιοκτήτης της περιοχής, από το 873/874. Η χρονολογία αυτή

βεβαιώνεται από τη γραπτή επιγραφή που είναι ενσωματωμένη στο εξωτερικό της αψίδας του Ιερού.

Ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, με προεξέχουσες τις κεραίες του σταυρού και στενό νάρθηκα δυτικά. Στην τοιχοδομία του έχει χρησιμοποιηθεί άφθονο έτοιμο αρχαίο υλικό (όπως συμβαίνει σε πολλούς χριστιανικούς ναούς της εποχής) το οποίο προέρχεται από τον κοντινό αρχαιολογικό χώρο της ιστορικής πόλης του Ορχομενού. Έτσι, έχουν χρησιμοποιηθεί σπόνδυλοι κίωνων, πελεκημένα αγκωνάρια, ακόμη και επιτύμβιες στήλες που δημιουργούν απροσδόκητα κοσμήματα και αποχρώσεις στους μεγάλους επίπεδους τοίχους.

Το μνημείο αυτό είναι προσπάθεια μετάβασης από την παλαιοχριστιανική Βασιλική στον Βυζαντινό ρυθμό. Ο ναός διασώζει θαυμάσια παλαιοχριστιανικά γλυπτά, σπάνιες επιγραφές της χριστιανικής, αλλά και της προχριστιανικής περιόδου, που χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό. Πιθανότατα ο ναός να σχεδιάστηκε ως ταφικό μνημείο του χορηγού του (μολονότι αυτό δεν συνηθιζόταν στη Βυζαντινή Ελλάδα) και ίσως το κατακόρυφο ηλιακό ρολόι που κοσμεί τον ναό να είναι ένα είδος αναφοράς στην αιώνια ζωή. Ούτως ή άλλως ο κτήτορας του ναού θέλησε το κτίσμα αυτό να έχει: «τερπνόν αποστίλβον περικαλλέα πάντοθεν αίγλην». Ο γλυπτικός διάκοσμος του καθολικού της Μονής είναι πλούσιος στις εσωτερικές και εξωτερικές του επιφάνειες, πολλά γλυπτά μέλη όμως (από αρχαίους ναούς ή και από πρωτοχριστιανικό νεκροταφείο) είναι ενσωματωμένα και στα μεταγενέστερα κελιά, νότια του καθολικού και στο πρόπυλο δυτικά, ενώ άλλα βρίσκονται στις αποθήκες. Τα παλαιότερα κελιά της Μονής βρίσκονται δυτικά από τα νεότερα, σε ένα κτίριο που αποτελείται από πέντε διαδοχικούς κεραμοσκεπείς χώρους. Σύμφωνα με τις αρχαιολογικές έρευνες οι παλαιότερες από τις τοιχογραφίες που κοσμούν τον ναό είναι του 12ου αιώνα. Από το 1930 εκτελούνται εργασίες αναστήλωσης, όπως και εργασίες για τη συντήρηση και καθαρισμό των τοιχογραφιών, ενώ το 1939 κτίστηκε (σε σχέδια του Υπουργείου Πολιτισμού) και το κωδωνοστάσιο του ναού, που βρίσκεται βορειοδυτικά στον χώρο της μονής.

Το 1995, ενώ ολοκληρωνόταν η αποκάλυψη και η συντήρηση των τοιχογραφιών των Ιερών, καθώς και η στερέωση και ο καθαρισμός των γλυπτών του νάρθηκα, ο Ναός υπέστη εμπρησμό. Από τη φωτιά προκλήθηκαν σοβαρές ζημιές, ωστόσο σε μια πρώτη φάση συντελέστηκε με αμμοβολή ο καθαρισμός του εσωτερικού Ναού από την καπνιά, ενώ τώρα αναμένεται η έναρξη των εργασιών της δεύτερης φάσεως για

την αποκατάσταση των καμένων παραθυρόφυλλων και των τοιχογραφιών του νάρθηκα. Η Παναγία η Σκριπού για πολλά χρόνια λειτούργησε ως μοναστήρι, ενώ τα τελευταία χρόνια λειτουργεί ως ενοριακός Ναός.

- **Η Εκκλησία ως Ενοριακός Ναός**

Η Παναγία Σκριπού για πολλά χρόνια λειτούργησε ως ανδρικό μοναστήρι, ενώ τα τελευταία χρόνια λειτουργεί ως Ενοριακός Ναός. Ως το 1821 μ.Χ. διατηρούσε εξήντα καλόγερους, που διαλύθηκαν το 1926 μ.Χ. μετά την απαλλοτρίωση των κτημάτων του μοναστηριού. Στις 15 Αυγούστου είναι η γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στις 23 Αυγούστου, η απόδοση της εορτής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, αλλά και στις 10 Σεπτεμβρίου, ημέρα κατά την οποία, το έτος 1943 μ.Χ., ο Ορχομενός και οι κάτοικοι του σώθηκαν με το θαύμα της Παναγίας από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής που ήθελαν να κάψουν την πόλη και να σκοτώσουν τους κατοίκους της. Επίσης, στα κελιά της στεγάστηκε το Ελληνικό Σχολείο, ταλαιπωρημένες προσφυγικές οικογένειες με γυναίκες και μικρά παιδιά από τη Μικρά Ασία και τη Θράκη, το πρώτο Γυμνάσιο του Ορχομενού και ο Σταθμός της Χωροφυλακής. Έτσι η Σκριπού συνέχισε να προσφέρει στον τόπο και τους κατοίκους του.

- **Ο Μεγάλος Σεισμός και η Αποκατάσταση του Ναού**

Εμφανείς φθορές υπήρξαν στο κεντρικό Ιερό βήμα μετά τον σεισμό του 1894. Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της εκκλησίας ως Ενοριακού Ναού και συγκεκριμένα το 1894 έγινε ένας μεγάλος σεισμός από τον οποίο η Εκκλησία έπαθε πάρα πολλές ζημιές, καθώς δημιουργήθηκαν ρωγμές στην οροφή του Ναού και ένα μέρος του τρούλου κατέρρευσε. Ο Ναός της Μεγαλόχαρης ήταν πλήρως εγκαταλελειμμένος μετά τον σεισμό, λειτουργούσε μόνο στις 23 Αυγούστου, που ήταν η μεγάλη πανήγυρη της Παναγίας, και έμπαιναν μέσα στον Ναό μόνο οι πλέον θαρραλέοι, λόγω του φόβου κατάρρευσης. Στα χρόνια που η εκκλησία εγκαταλείφθηκε, οι βροχές και η υγρασία που χαρακτηρίζει την περιοχή, κατέστρεψαν τις περισσότερες από τις τοιχογραφίες που είχαν γλιτώσει από την φωτιά του Τούρκου πασά, αλλά και από τον σεισμό αυτόν. Ήρθε όμως στον Ορχομενό η γυναίκα του Ελευθερίου Βενιζέλου, η Έλενα. Εντυπωσιάστηκε πολύ από την κατεστραμμένη πόλη και προσφέρθηκε να βοηθήσει, για να γίνουν οι απαραίτητες επισκευές. Μετά τον σεισμό η Παναγία κηρύχθηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο, ξεκίνησαν οι επισκευές από τον

Αναστάσιο Ολλανδό, που ολοκληρώθηκαν το 1940 με το κτίσιμο του νέου καμπαναριού. Ο Αναστάσιος Ολλανδός χάλασε τις δύο εξωτερικές αντηρίδες, έριξε εσωτερικά τσιμεντένιες κολώνες, γκρέμισε και αναστήλωσε το μισοκατεστραμμένο τρούλο, γκρέμισε το παλιό Ηγουμενείο και έκανε όλες τις άλλες απαραίτητες επισκευές στον Ναό. Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών συντηρήσεως και αναστηλώσεως του Ναού, η Παναγία παραδόθηκε και πάλι στους κατοίκους της Σκριπούς και έκτοτε λειτουργεί σαν ενοριακός Ναός.

- **Ο εμπρησμός και η αποκατάσταση**

Το 1995, ανήμερα Χριστουγέννων, κάποιοι, αφού έσπασαν τα παράθυρα στον πρόναο, πέταξαν μέσα εύφλεκτες ύλες και η εκκλησία παραδόθηκε στην φωτιά και στην καταστροφή. Η φωτιά προκάλεσε μεγάλες ζημιές καίγοντας και λιώνοντας τα πάντα. Καταστράφηκαν εικόνες, ασημένια κανδήλια καθώς και πολλά γλυπτά, ασβεστοποιήθηκαν και διαλύθηκαν. Η φωτιά δεν προχώρησε στον κυρίως Ναό. Ήταν πολύ περίεργο γιατί ήταν σαν κάποιος να άπλωσε ένα μεγάλο πέπλο για να προστατέψει τον κυρίως Ναό. Άλλα αντικείμενα που βρίσκονταν στην περιοχή της φωτιάς όπως λαμπάδες, ένα στασίδι καθώς και άλλα τμήματα του Αγίου Βήματος τυλίχθηκαν στις φλόγες.

Έτσι ξεκίνησε ένας μεγάλος αγώνας για την αποκατάσταση. Πρώτα καθαρίστηκε η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας και τα χρώματά της ζωντάνεψαν. Λόγω των καλών υλικών, η εικόνα κατάφερε και συντηρήθηκε σε πολύ καλή κατάσταση. Η εικόνα είναι ρωσικής τέχνης και ονομάζεται «Όμορφη Παναγία». Σήμερα η εικόνα έχει ιδιαίτερη θέση για προσκύνημα και προστατεύεται από όμορφη κορνίζα και ασημένιο πουκάμισο άριστης τέχνης.

Για να συντηρηθεί η εκκλησία και να αποκατασταθούν οι ζημιές από τον εμπρησμό και οι φθορές του χρόνου χρειάστηκε μεγάλος αγώνας. Ο ναός αποκαταστάθηκε κτιριακά, το τέμπλο όμως όχι ακόμα. Υπήρχαν δύο μορφές τέμπλου. Το μαρμάρινο και το ξυλόγλυπτο. Η αρχαιολογία αρχικά, αποφάσισε υπέρ της αναστήλωσης και επανατοποθέτησης του μαρμάρινου τέμπλου. Ωστόσο, στην πορεία αποφασίστηκε να επανατοποθετηθεί το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Επίσης οι εικόνες συντηρήθηκαν και φυλάσσονται.

2.4: Τέχνη

Η Ι.Μ. Παναγίας Σκριπού στον Ορχομενό φημίζεται για τα έργα γλυπτικής τέχνης που διακοσμούν τον ναό όσο και για το ηλιακό ρολόι της. Οι γλυπτοί διάκοσμοι είναι ποικίλων σχεδίων και μοτίβων. Επίσης, το ηλιακό ρολόι ακριβείας αποτελεί το αρχαιότερο βυζαντινό ηλιακό ρολόι της Ελλάδας.

- **Ο Γλυπτός Διάκοσμος και το Τέμπλο**

Οι τεράστιες επιφάνειες του ναού διακόπτονται από διακοσμητικές ταινίες ή γείσα πλούσιας γλυπτής διακόσμησης. Εξωτερικά παρατηρούνται τρεις, ενώ εσωτερικά δύο σειρές από μαρμάρινα γείσα, τα οποία διατρέχουν όλο τον ναό. Ορισμένα μαρμάρινα γλυπτά, στο εξωτερικό του ναού, δεν είναι παρατεταγμένα σε σειρές, αλλά στέκονται αυτόνομα. Ένα από αυτά αποτελεί το ηλιακό ρολόι που είναι εντοιχισμένο στην Νότια πλευρά του κυρίου ναού και υποδεικνύει την ώρα με μεγάλη ακρίβεια. Πολλά από τα γλυπτά, λόγω της τεχνοτροπίας τους, πιθανολογείται πως τοποθετήθηκαν πρώτα στον παλαιοχριστιανικό ναό και ξαναχρησιμοποιήθηκαν τον 9ο αιώνα μ.Χ. στην οικοδόμηση αυτής της εκκλησίας.

Εικόνα 32: Τμήμα του μεσαίου εξωτερικού γείσου στην νότια πλευρά του ναού

Ο πρώην Μητροπολίτης Θηβών και Λεβαδίας και σημερινός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος Β΄, ο οποίος έχει αποφοιτήσει και από το

Ιστορικό-Αρχαιολογικό τμήμα της Φιλοσοφικής σχολής του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, περιγράφει αναλυτικά το γλυπτό αυτό διάκοσμο της Παναγίας. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Μεγάλη εντύπωση προκαλεί ο γλυπτός διάκοσμος του ναού, εκτελεσμένος σε μια πλούσια ποικιλία θεμάτων και ιδιαίτερη τεχνική. Τα θέματα είναι παρμένα από την παλαιοχριστιανική παράδοση, που συνεχίζει ως επί το πλείστον την ελληνική, και από τον κόσμο της Ανατολής, δηλαδή την αραβική με περσική και αιγυπτιακή επίδραση. Βρισκόμαστε στον 9ο μ.Χ. αιώνα, που η βυζαντινή αυλή δείχνει κάποια προτίμηση στην αραβική τέχνη. Είναι η εποχή κατά την οποία ανταλλάσσονται μεταξύ των δύο κόσμων τεχνίτες και υπάρχει μεταξύ των δύο λαών ζωντανή επαφή και εμπορική επικοινωνία.

Έτσι, όλες οι παραστάσεις των διακοσμητικών ταινιών στο εσωτερικό και στο εξωτερικό του ναού, η ανατολική του όψη, το παλιό του τέμπλο και τα άλλα εντοιχισμένα γλυπτά διαπνέονται από αυτό το πνεύμα. Πολλά από τα γλυπτά αυτά διατηρήθηκαν στη θέση τους, άλλα είναι εντοιχισμένα σε διάφορα μέρη του κτιριακού συγκροτήματος και άλλα είναι συγκεντρωμένα στα παρακείμενα κελιά. Μερικά από αυτά κοσμούνται με γεωμετρικά θέματα, δηλαδή κύκλους που εφάπτονται ή σχηματίζουν τετράφυλλα με σταυρόσχημο κόσμημα στη μέση. Μια ένδειξη καμπύλης στο σχήμα τους, οδηγεί στη σκέψη ότι αυτά κάποτε αποτελούσαν την ταινία που περιέτρεχε εξωτερικά τον τρούλο. Ένα άλλο μεγάλο μέρος κοσμείται με φύλλα σε σχήμα λύρας και κισσού και στο κέντρο υπάρχουν τρεις σταυροί, που περιβάλλονται με όμοια φύλλα κισσού. Τούτο προέρχεται από το κάτω γείσο του εσωτερικού του ναού. Πολλά γλυπτά έχουν την συνηθισμένη διακόσμηση από έλικες, άνθη και φύλλα δάφνης ή μέσα σε δύο σειρές αστραγάλων πεντάφυλλα ανθέμια που περικλείονται σε κύκλους Το πάνω εσωτερικό γείσο της αψίδας του ιερού κοσμείται με διπλή σειρά από άνθη και έλικες, ενώ το δεύτερο είναι απλούστερο και κοσμείται με το συνηθισμένο θέμα της κληματίδας με φύλλα και σταφύλια, ανάμεσα στα οποία υπάρχουν πτηνά. Το ίδιο ακριβώς θέμα αναπτύσσεται στα μαρμάρινα δοκάρια που σχηματίζουν τα πρόπλα του νάρθηκα. Αλλού, μέσα σε κάμπο που υποδηλώνεται με φύλλα κισσού, βόσκουν πτηνά, μάλλον σχηματοποιημένα παγώνια, εκατέρωθεν σταυρού, που περικλείεται με φύλλα κισσού. Στην ανατολική όψη του ναού, στις δύο πλευρές του παραθύρου της κεντρικής κόγχης, υπάρχει μία ζώνη, που η επιφάνειά της κοσμείται με ανάγλυφους κύκλους, μικρούς και μεγάλους, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους. Μέσα στους κύκλους εικονίζονται πολύφυλλοι ρόδακες, κλάδοι φυτών, διάφορα κοσμήματα και κυρίως φανταστικά ζώα και πτηνά, όπως λιοντάρια, γρύπες και γρυπολέοντες. Παρόμοια διακόσμηση είχε και

το παλιό τέμπλο.»

Στη συνέχεια ο Μακαριώτατος αναφέρεται στο ναό της Παναγίας και στο παλιό μαρμάρινο τέμπλο της εκκλησίας:

«Όπως είναι γνωστό, το επιστύλιο στηριζόταν σε κιονίσκους και τα κάτω μέρη φράζονταν με θωράκια. Από τα μέρη του τέμπλου σώθηκαν αρκετά και κοσμούνται με φυτικά θέματα, ζώα, πραγματικά ή φανταστικά, σταυρούς και γεωμετρικά σχήματα. Επίσης σώθηκαν αρκετά θωράκια εντοιχισμένα σήμερα σε διάφορα μέρη, τα οποία κοσμούνται με το χαρακτηριστικό σταυρό της παλαιοχριστιανικής εποχής και το σχηματοποιημένο δάσος, μέσα στο οποίο πετούν τα πτηνά.»

Στη θέση του παλαιού μαρμάρινου τέμπλου και μέχρι τον εμπρησμό της εκκλησίας τον Δεκέμβριο του 1995, υψωνόταν ένα θαυμάσιο χειροποίητο ξυλόγλυπτο τέμπλο, το οποίο χρονολογείται στις αρχές το 19ου αιώνα. Τα αξιολογότερα μέρη του είναι ο Εσταυρωμένος με την Παναγία και τον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο, τα δυο περιστέρια και οι ξυλόγλυπτοι επιχρυσωμένοι δράκοντες με την παράσταση του Αγίου Μανδηλίου ανάμεσά τους. Έγινε προσπάθεια αποκατάστασης αυτού του τέμπλου καθώς και του πρώτου μαρμάρινου τέμπλου της εκκλησίας.

Εικόνα 33: Λεπτομέρεια από το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού

Η εκκλησία κάποτε πρέπει να ήταν ολοκληρωτικά αγιογραφημένη. Σήμερα όμως, δυστυχώς, σώζονται μόνο λίγες τοιχογραφίες που ανήκουν σε τρεις τουλάχιστον διαφορετικές εποχές:

- Τοιχογραφίες Αγίου Βήματος Αποστόλου Παύλου

Εικόνα 34 : Τοιχογραφία από το ιερό βήμα του παρεκκλησίου του Απ. Παύλου

Οι σπουδαιότερες από αυτές εντάσσονται στον 12ο με 13ο αιώνα και σώζονται στο Άγιο Βήμα του παρεκκλησίου. Είναι παραστάσεις Δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης και σκηνές από το Δωδεκάορτο. Στην κόγχη του παρεκκλησίου προβάλλει ο Κύριος «*ως Βασιλεύς των βασιλευόντων και Κύριος των κυριευόντων*», με παραστάτες αγγέλους. Από όλες τις παραστάσεις η πιο καλοδιατηρημένη είναι η Υπαπαντή του Κυρίου. Από την παράσταση της Γεννήσεως του Χριστού διατηρείται καλά το σχηματοποιημένο σπήλαιο καθώς και η μορφές μέσα και γύρω από αυτό. Η παράσταση της Μεταμόρφωσης καταστράφηκε από την κατασκευή του νεότερου τέμπλου. Σώθηκε μόνο η μορφή του Κυρίου εντός δόξης και δεξιά του ο προφήτης Ηλίας με την χαρακτηριστική του ενδυμασία.

Επίσης, αρκετά καλά διατηρείται ο παραδοσιακός τύπος της Βάπτισης. Στην παράσταση της Σταύρωσης, στο κάτω μέρος, δεν διακρίνονται καλά τα πρόσωπα ενώ, στο πάνω μέρος, τον άξονα της σύνθεσης κατέχει ο Εσταυρωμένος Χριστός. Οι δύο ληστές, στο βάθος, δεξιά και αριστερά του Ιησού, φαίνονται εξίσου καλά. Ο Επιτάφιος Θρήνος, παρόλο που δεν έχει διασωθεί αδιάβρωτος, φαίνεται ότι είναι μια παράσταση γεμάτη έκφραση. Στην παράσταση της Ανάστασης, αν και έχει υποστεί πολλές φθορές, διακρίνει κανείς τον παραδοσιακό τύπο της Καθόδου του Ιησού του Άδη. Περνώντας από το Άγιο Βήμα του Αποστόλου Παύλου στο Άγιο Βήμα της Κοιμήσεως υπάρχουν μορφές Οσίων ανδρών.

- **Τοιχογραφίες Αγίου Βήματος Κοιμήσεως Θεοτόκου**

Εικόνα 35: Τοιχογραφία Αγίου Βήματος

Στο κεντρικό Άγιο Βήμα σώζονται τοιχογραφίες που χρονολογούνται στον 16ο αιώνα και ακολουθούν από την τεχνοτροπία της Κρητικής Σχολής. Οι τοιχογραφίες που έχουν σωθεί χωρίζονται σε δύο ζώνες. Στην πρώτη ζώνη διακρίνουμε τα θέματα της Θείας Μεταλήψεως και της Ουράνιας Θείας Λειτουργίας. Στη δεύτερη ζώνη διακρίνονται οι μορφές των Αγίωνιεραρχών που κινούνται προς το κέντρο, όπου βρίσκεται ο Χριστός επί του Ιερού Δισκαρίου. Σε άλλες επιφάνειες του κεντρικού Αγίου Βήματος τα τελευταία χρόνια αποκαλύφθηκαν, κάτω από ασβεστωμένες επιφάνειες, οι μορφές των Αγίων Αναργύρων, του Οσίου Σεραφείμ του Δομβοΐτου και άλλων Αγίων.

- **Τοιχογραφίες Αγίου Βήματος Αποστόλου Πέτρου**

Εικόνα 36: Από το Βήμα του Αποστόλου Πέτρου

Οι τοιχογραφίες του Αγίου Βήματος απεικονίζουν θαύματα του Χριστού και μορφές Αγίων που χρονολογούνται στον 18ο αιώνα.

- **Τοιχογραφίες Κυρίως Ναού**

Εικόνα 37: Από τον κυρίως Ναό

Οι τοιχογραφίες που σώζονται στον κυρίως Ναό ανήκουν, κατά κύριο λόγο, στον 19ο αιώνα και είναι έργα λαϊκών ζωγράφων. Ορισμένες από αυτές απεικονίζουν την Θεοτόκο, την Αγία Κυριακή, τον Άγιο Γεώργιο, τον Απόστολο Πέτρο, τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, τον Άγιο Παντελεήμονα, τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, τον Άγιο Κωνσταντίνο και την Αγία Ελένη, όπως και πολλούς άλλους Αγίους.

- **Οι φορητές εικόνες του Ναού**

Εικόνα 38: Εικόνα της Κοιμήσεως και Μεταστάσεως της Θεοτόκου

Οι πιο αξιόλογες από τις φορητές εικόνες είναι η παλιά μικρή εικόνα της Κοιμήσεως και Μεταστάσεως της Θεοτόκου, η εικόνα του Αγίου Νικολάου, η εικόνα της Κοιμήσεως, η εικόνα της Θεοτόκου στο μεγάλο προσκυνητάρι του κυρίως Ναού που χρονολογείται στα 1846 και η Ρωσικής τεχνοτροπίας η εικόνα της Παναγίας, η λεγόμενη «Όμορφη Παναγία» που μετά το θαύμα της 10^{ης} Σεπτεμβρίου, θεωρείται η θαυματουργή εικόνα του Ιερού Ναού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο εικόνες του Χριστού και της Παναγίας και συγκεκριμένα, ο Παντοκράτωρ και η Πανάχραντος Δέσποινα. Οι εικόνες αυτές έχουν μεγάλη ιστορία. Αγιογραφήθηκαν το 1875 στην Θήβα της Βοιωτίας και από εκεί βρέθηκαν στη Σμύρνη. Το 1922, με τη Μικρασιατική καταστροφή, οι πρόσφυγες τις έφεραν στο ξωκλήσι των Αγίων Αναργύρων που βρίσκεται στον λόφο έναντι της εκκλησίας. Μετά όμως, από μια ληστεία του εξωκκλησιού, κλάπηκε το φωτοστέφανο της Παναγίας κι αποφασίστηκε για λόγους ασφαλείας οι εικόνες αυτές να μεταφερθούν στον κυρίως ναό της Παναγίας. Επίσης, αρκετά καλά διατηρείται ο παραδοσιακός τύπος της Βάπτισης. Στην παράσταση της Σταύρωσης, στο κάτω μέρος, δεν διακρίνονται καλά τα πρόσωπα ενώ στο πάνω μέρος τον άξονα της σύνθεσης κατέχει ο Εσταυρωμένος Χριστός. Οι δύο ληστές, στο βάθος, δεξιά και αριστερά του Ιησού, φαίνονται εξίσου καλά. Ο Επιτάφιος Θρήνος, παρ' όλο που δεν έχει διασωθεί αδιάβρωτος, φαίνεται ότι είναι μια παράσταση γεμάτη έκφραση. Στην παράσταση της Ανάστασης, αν και έχει υποστεί πολλές φθορές, διακρίνει κανείς τον παραδοσιακό τύπο της Καθόδου του Ιησού στον Άδη. Περνώντας από το Άγιο Βήμα του Αποστόλου Παύλου στο Άγιο Βήμα της Κοιμήσεως υπάρχουν μορφές Οσίων ανδρών.

- **Το Ηλιακό Ρολόι**

Εικόνα 39: Το Ηλιακό Ρολόι στον εξωτερικό τοίχο του Ναού

Ένα κατακόρυφο ηλιακό ρολόι κοσμεί το Ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Μονή. Αποτελεί ίσως το ωραιότερο από όλα τα Βυζαντινά ηλιακά ρολόγια της Ελλάδας. Φαίνεται ότι τοποθετήθηκε στο Ναό τη χρονολογία κατασκευής του Καθολικού, το 874μ.Χ., και έτσι είναι το αρχαιότερο από όλα τα μεσαιωνικά-βυζαντινά ηλιακά ρολόγια της Ελλάδας. Είναι σκαλισμένο στην εξωτερική επιφάνεια ενός μαρμάρινου ορθογωνίου δομικού λίθου του όλου κτιρίου στον νότιο τοίχο του Ναού. Οι διαστάσεις του ορθογωνίου αυτού παραλληλεπιπέδου είναι 125cm μήκος, 35cm πλάτος και 66cm ύψος. Η ωρολογόπλακα φέρει μόνο δώδεκα ωρικές γραμμές, αριθμημένες με την αρχαία Ελληνική αρίθμηση: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ και Ι, ενώ φέρει και τη γραμμή του ορίζοντα. Βρίσκεται εντοιχισμένη στο νότιο τοίχο του Καθολικού, σε ύψος περίπου 2 μέτρα από το έδαφος. Οι ωρικές γραμμές, μήκους 50 cm, τελειώνουν σε ένα χαραγμένο ημικύκλιο, ακτίνας 50 cm, ενώ τα καλλιγραφικά κεφαλαία γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου είναι σημειωμένα στο τέλος των ωρικών γραμμών εντός ενός κυκλικού δακτυλίου, που σχηματίζεται από το πρώτο ημικύκλιο των 50 cm και από ένα δεύτερο ημικύκλιο ακτίνας 58 cm. Η μαρμάρινη ωρολογόπλακα έξω από το ημικύκλιο, αριστερά και δεξιά είναι διακοσμημένη με δύο γλυπτά παγώνια, εκ των οποίων το ένα κοιτά προς την Ανατολή και το άλλο προς τη Δύση. Το πρώτο είναι μεγαλύτερο σε μήκος από το δεύτερο γιατί έχει μεγαλύτερο μήκος ουράς. Το δεξιό παγώνι έχει συνολικό μήκος 46 cm, ενώ το αριστερό, όπως βλέπουμε την ωρολογόπλακα, έχει μήκος 42 cm. Οι παραστάσεις των πτηνών αυτών πιθανότατα είναι ένα είδος αναφοράς στην αιώνια ζωή. Επιπλέον κάτω από τις ώρες Ε και Ζ, υπάρχει και κάποια άλλη γλυπτή διακόσμηση. Ένα άνθος κάτω από το Ε και ένα άλλο όμοιό του κάτω από το Ζ, ενώ ενδιάμεσα τα συνδέει σαν είδος μίσχου, ένα αγκιστροειδές σκάλισμα. Δυστυχώς σε αυτό το ηλιακό αυτό ρολόι, ενώ φαίνεται η θέση του γνώμονα, αυτός έχει καταστραφεί ή έχει κλαπεί και γι' αυτό τον λόγο δεν βρίσκεται στη θέση του. Το επίπεδο κατακόρυφο ηλιακό ρολόι της Παναγίας Σκριπούς, ασχέτως από τους αριθμούς που έχει γραμμένους στο τέλος των ωρικών γραμμών, διαιρεί την ημέρα όχι σε δέκα αλλά σε έντεκα ώρες, αφού στο ημικύκλιό του υπάρχουν έντεκα τομείς, όπως ακριβώς και στο ηλιακό ρολόι του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο.

Η οριζόντια γραμμή της άνω πλευράς του ηλιακού ρολογιού αντιπροσωπεύει τον ορίζοντα, και το μεσημέρι, στον αληθινό ηλιακό χρόνο, ο Ήλιος θα πέφτει στον μεσημβρινό, που αντιπροσωπεύεται από μια κατακόρυφη γραμμή κάθετη στη γραμμή

του ορίζοντα. Αυτή η γραμμή δεν υπάρχει στο ηλιακό ρολόι αυτό. Συνήθως παρουσιάζεται στα ηλιακά ρολόγια που φέρουν μονές ωρικές γραμμές, για παράδειγμα έντεκα ωρικές γραμμές (δηλαδή δώδεκα ώρες) και σημειώνεται στο τέλος της έκτης ώρας, ούτως ώστε η έκτη ώρα να βρίσκεται στο μέσον, ενώ συμμετρικά αριστερά και δεξιά της να βρίσκονται από πέντε ωρικές γραμμές. Ούτως ή άλλως σε ένα τέτοιο επίπεδο κατακόρυφο ηλιακό ρολόι, τοποθετημένο σωστά στον τοίχο του καθολικού της Μονής με νότιο προσανατολισμό, το φως του Ήλιου δεν μπορεί να πέφτει ποτέ πάνω από τη γραμμή του ορίζοντα. Παράλληλα κάθε διάστημα κάτω από τον ορίζοντα θα αποτελεί περιοχή στην οποία οι ηλιακές ακτίνες θα πέφτουν οπωσδήποτε κάποια στιγμή του έτους.

- **Οι Επιγραφές του Ναού**

Εικόνα 40: Επιγραφή στον εξωτερικό τοίχο του Ναού

Εικόνα 41: Επιγραφή στον εξωτερικό τοίχο του Ναού

Από τις επιγραφές του ναού της Παναγίας, ιδιαίτερα δεσπόζουν οι τρεις κτητορικές επιγραφές και μία επιγραφή που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νάρθηκα της εκκλησίας. Οι επιγραφές αυτές, εκτός από το ότι καθόρισαν το όνομα με το οποίο η εκκλησία έγινε γνωστή ως «Παναγία Σκριπού», είναι πηγή πληροφοριών για την εκκλησία, όπως η ταυτότητα του κτήτορα και το έτος ανέγερσης του ναού.

Αναφέρει χαρακτηριστικά η κυρίως κτητορική επιγραφή, η οποία περιζώνει την κόγχη του Αγίου Βήματος της Παναγίας, για την ίδρυση του ναού:

«ΠΑΝΑΓΗΑ ΘΕΟΤΩΚΕ, ΣΥΝ ΤΟ ΜΟΝΩΓΕΝΗ ΣΟΥ ΪΥΩ, ΒΟΗΘΪ ΤΟΥ ΣΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΛΕΩΝΤΟΣ ΒΑΣΪΛΗΚΟΥ ΠΡΟΤΩΣΠΑΘΑΡΪΟΥ ΚΕ ΕΠΗ ΤΟΝ ΟΪΚΗΑΚΩΝ ΣΥΝ ΤΪ ΣΥΝΕΥΝΩ ΚΕ ΤΥΣ ΦΪΛΤΑΤΥΣ ΤΕΚΝΥΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΠΟΘΟΥ ΚΑΪ ΠΗΣΤΕΟΣ ΜΕΓΪΣΤΪΣ ΑΝΑΣΤΪΣΑΝΤΟΣ ΤΟΝ ΣΟΝ ΑΓΪΩΝ ΝΑΟΝ. ΑΜΗΝ»

Από τις επιγραφές του ναού της Παναγίας, ιδιαίτερα δεσπόζουν οι τρεις κτητορικές επιγραφές και μία επιγραφή που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νάρθηκα της εκκλησίας. Οι επιγραφές αυτές, εκτός από το ότι καθόρισαν το όνομα με το οποίο η εκκλησία έγινε γνωστή ως «Παναγία Σκριπού», είναι πηγή πληροφοριών

για την εκκλησία, όπως η ταυτότητα του κτήτορα και το έτος ανέγερσης του ναού. Αναφέρει χαρακτηριστικά η κυρίως κτητορική επιγραφή, η οποία περιζώνει την κόγχη του Αγίου Βήματος της Παναγίας, για την ίδρυση του ναού:

«ΕΠΗ ΒΑΣΙΛΙΟΥ Κ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΝΟΥ ΚΑΪ ΛΕΩΝΤΟΣ ΤΟΝ ΘΗΩΤΑΤΟΝ ΒΑΣΪΛΕΩΝ ΤΟΝ ΡΩΜΕΟΝ»

Η επιγραφή αυτή αναφέρεται στον αυτοκράτορα Βασίλειο τον Α΄ τον Μακεδόνα, ο οποίος βασίλευσε από το 867 έως το 886μ.Χ, και στα δύο παιδιά του, Κωνσταντίνο και Λέοντα τον Στ΄ το Σοφό.

Στους τοίχους της προθέσεως και του διακονικού υπάρχουν και οι δύο επιγραφές που αναφέρονται στην οικοδόμηση των παρεκκλησίων του Αποστόλου Πέτρου και Παύλου. Ιδιαίτερα, στο βόρειο τοίχο της προθέσεως βρίσκεται η κτητορική επιγραφή για το παρεκκλήσιο του Αποστόλου Παύλου:

«ΕΚΑΛΗΕΡΓΗΣΕ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΟΥ ΑΓΪΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΛΕΟΝ Ο ΠΑΝΕΥΦΪΜΟΣ ΒΑΣΗΛΗΚΟΣ ΠΡΟΤΟΣΠΑΘΑΡΪΟΣ ΚΑΪ ΕΠΗ ΤΟΝ ΥΚΪΑΚΟΝ ΥΠΕΡ ΛΥΤΡΟΥ ΚΑΪ ΑΦΕΣΕΟΣ ΤΟΝ ΠΟΛΛΩΝ ΑΥΤΟΥ ΑΜΑΡΤΗΩΝ ΕΤΟΥΣ ΑΠΟ ΚΤΗΣΕΟΣ ΚΟΣΜΟΥ ΕΞΑΚΪΣΧΗΛΙΟΣΤΟ ΤΡΪΑΚΟΣΗΟΣΤΩ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΩ Β»

Στο νότιο τοίχο του διακονικού, από την άλλη, βρίσκεται η κτητορική επιγραφή του παρεκκλησίου του Αποστόλου Πέτρου:

«ΕΚΑΛΗΕΡΓΗΣΕΝ ΤΩΝ ΝΑΟΝ ΤΟΥ ΑΓΪΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΚΩΡΥΦΕΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΛΕΟΝ Ω ΠΑΝΕΥΦΥΜΟΣ ΒΑΣΪΛΗΚΟΣ ΠΡΟΤΟΣΠΑΘΑΡΗΟΣ ΚΑΪ ΕΠΗ ΤΩΝ ΥΚΗΑΚΩΝ ΥΠΕΡ ΛΥΤΡΟΥ ΚΑΪ ΑΦΕΣΕΟΣ ΤΟΝ ΠΟΛΛΩΝ ΑΥΤΟΥ ΑΜΑΡΤΗΟΝ ΕΠΗ ΪΓΝΑΤΗΟΥ ΤΟΥ ΥΚΟΥΜΕΝΗΚΟΥ ΠΑΤΡΗΑΡΧΟΥ ΑΜΗΝ»

Οι επιγραφές αυτές, που όπως και η κυρίως κτητορική επιγραφή, οι οποίες είναι γραμμένες με όμορφα ανάγλυφα αλλά ανορθόγραφα γράμματα, μας αναφέρουν ότι τα παρεκκλήσια αυτά είναι αφιερωμένα στους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο και κτίστηκαν από το Λέοντα τον Πρωτοσπαθάριο έξι χιλιάδες τριακόσια ογδόντα δύο

χρόνια από κτίσεως κόσμου, επί Πατριαρχείας του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιγνατίου, δηλαδή το έτος 873 με 874 μ.Χ. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Ιγνάτιος, ο οποίος είναι και Άγιος της εκκλησίας μας και γιορτάζει στις 23 Οκτωβρίου, διετέλεσε Πατριάρχης δύο φορές στη ζωή του, από το 846 έως το 858 κι από το 867 έως το 877μ.Χ., οπότε και εκοιμήθη, καθώς επίσης ότι οι Βυζαντινοί χρονολογούσαν τα γεγονότα από κτίσεως κόσμου, δηλαδή από το έτος 5508 π.Χ.

Στη δυτική πλευρά του νάρθηκα και στην αριστερή γωνία, βρίσκεται επιγραφή με χαραγμένα γράμματα και με κείμενο που αποτελείται από δώδεκα τρίμετρους ιαμβικούς στίχους. Η επιγραφή αναφέρει:

«ΟΥ ΦΘΟΝΟΣ ΟΥΔΕ ΧΡΟΝΟΣ ΠΕΡΙΜΗΚΕΤΟΣ ΕΡΓΑ ΚΑΛΥΨΕΙ ΣΩΝ
ΚΑΜΑΤΩΝ ΠΑΝΑΡΙΣΤΕ ΒΥΘΩ ΠΟΛΥΧΑΝΔΕΙ ΛΗΘΗΣ ΕΡΓΑ ΕΠΕΙ ΒΟΘΩΣΙ
ΚΑΙ ΟΥ ΛΑΛΕΟΝΤΑ ΠΕΡ ΕΜΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΔΕ ΓΑΡ ΤΕΜΕΝΟΣ
ΠΑΝΑΟΙΔΙΜΟΝ ΕΞΕΤΕΛΕΣΑΣ ΜΗΤΡΟΣ ΑΠΕΙΡΟΓΑΜΟΥ ΘΕΟΔΕΓΜΟΝΟΣ
ΙΦΙΑΝΑΣΣΗΣ ΤΕΡΙΠΝΟΝ ΑΠΟΣΤΙΛΩΝ ΠΕΡΙΚΑΛΛΕΑ ΠΑΝΤΟΘΕΝ ΑΙΓΛΗΝ
ΧΡΙΣΤΟΥ Δ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩ ΕΣΤΑΤΟΝ ΑΜΦΩ ΩΝ ΡΩΜΗΣ
ΒΩΛΑΞ ΙΕΡΗΝ ΚΟΝΙΝ ΑΜΦΗΚΑΛΥΠΤΕΙ ΖΩΙΣ ΕΝ ΘΑΛΙΗΣΙΙ ΧΡΟΝΩΝ ΕΠ
ΑΠΕΙΡΟΝΑ ΚΥΚΛΑ Ω ΠΟΛΥΑΙΝΕ ΛΕΟΝ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΕ ΜΕΓΙΣΤΕ
ΓΗΘΟΜΕΝΟΣ ΚΤΕΑΤΕΣΣΙ ΚΑΙ ΕΝ ΤΕΚΕΕΣΣΙΝ ΑΡΙΣΤΟΙΣ ΧΩΡΟΝ
ΕΠΙΚΡΑΤΕΩΝ ΤΕ ΠΑΛΑΙΦΑΤΟΥ ΟΡΧΟΜΕΝΟΙΟ+»

Η επιγραφή αυτή θυμίζει τη γλώσσα της Ιλιάδας και της Οδύσσειας και είναι κατά κάποιο τρόπο προφητική, ενώ, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες επιγραφές, τα γράμματα είναι σκαλισμένα και όχι ανάγλυφα και δεν είναι ανορθόγραφα. Σε ελεύθερη μετάφραση, η επιγραφή αναφέρει: «Ούτε ο φθόνος, αλλά ούτε κι ο χρόνος θα καλύψει στο βυθό της λήθης τα έργα του Λέοντα του Πρωτοσπαθάρη, ο οποίος κατείχε σαν κτήμα του τον Ορχομενό. Και τα έργα αυτά τα οποία θα διαλαλούν διά μέσου των αιώνων τα μεγαλεία του Θεού είναι το τέμενος της Παναγίας και τα δύο παρεκκλήσια των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου των οποίων την ιερή σκόνη», δηλαδή τα ιερά λείψανα, «καλύπτει η γη της Ρώμης». Στο σημείο αυτό θυμόμαστε τα λόγια του καθηγητή Αντουράκη, της Χριστιανικής αρχαιολογίας στη Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος διαβάζοντας την παραπάνω επιγραφή επισήμανε πως «η Παναγία δεν είναι απλά μνημείο χριστιανικό, αλλά και μνημείο ελληνικό. Διότι από μόνη της καταρρίπτει όλες τις θεωρίες ότι τον ένατο αιώνα είχαν

εξαφανισθεί οι Έλληνες από την Ελλάδα και ούτε ελληνικά μιλούσαν, αλλά ούτε και η ελληνική γλώσσα υπήρχε. Όλες λοιπόν οι επιγραφές της εκκλησίας, αλλά και ιδιαίτερα αυτή η επιγραφή» επισήμανε ο καθηγητής Αντουράκης «αποδεικνύουν ότι τον 9ο αιώνα και Έλληνες υπήρχαν στην Ελλάδα και ελληνικά μιλούσαν και μάλιστα ορισμένοι από αυτούς γνώριζαν άριστα, εκτός από την ελληνική διάλεκτο της εποχής, και την αρχαία ελληνική γλώσσα..»

Στον ναό της Παναγίας υπάρχουν επίσης, εσωτερικά και εξωτερικά κι άλλες εντοιχισμένες επιγραφές, τόσο χριστιανικές, όσο και προχριστιανικές. Πολλές από αυτές είναι επιτύμβιες στήλες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί μία επιτύμβια στήλη που γράφει

«Αθηνόδωρε, Αριστέα, Χαῖρε», δηλαδή «Αθηνόδωρε και Αριστέα να είστε χαρούμενοι».

Ακόμη υπάρχει μία προχριστιανική επιγραφή στο εσωτερικό του ναού που αναφέρει τους νικητές των μουσικών αγώνων, οι οποίοι είχαν πραγματοποιηθεί προς τιμήν των Τριών Χαρίτων στο αρχαίο ωδείο, που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την εκκλησία.

2. 5: Παναγία Σκριπού – Τα γεγονότα του θαύματος

Εικόνα 43: Αναπαράσταση του θαύματος της Παναγίας

Στα μαύρα χρόνια της κατοχής, το 1940, ο λαός υποφέρει από τα πάνδεινα. Ο

κατακτητής στερεί το οξυγόνο αλλά πολλές φορές και την ίδια την τροφή. Έτσι, και στη περιοχή του Ορχομενού, οι κάτοικοι οργανώνονται και σκέφτονται πώς μπορούν να βοηθήσουν την πατρίδα που στενάζει κάτω από την μπότα του αδίστακτου κατακτητή. Μόλις λοιπόν οι Ορχομένιοι ακούνε ότι οι Ιταλοί, το ένα θηρίο του φασισμού, συνθηκολόγησαν, αποφασίζουν να πάνε στο σιδηροδρομικό σταθμό της Λιβαδειάς, όπου υπήρχε Ιταλική φρουρά, για να πάρουν τα όπλα των Ιταλών. Φτάνουν στον σταθμό των τρένων με κασμάδες φτυάρια, ξύλα κι άλλα «όπλα». Εκεί, στον σταθμό του τρένου, οι Ορχομένιοι ζητούν από τους Ιταλούς να τους παραδώσουν τον οπλισμό τους διότι σε αντίθετη περίπτωση μεγάλη δύναμη ανταρτών που βρισκόταν στο Τσαμάλι θα τους χτυπήσει.

Την τελευταία στιγμή αποφασίζουν να έρθουν σε επαφή με το Ιταλικό στρατηγείο και από εκεί τους δίνουν εντολή να παραδοθούν στους Γερμανούς, στους οποίους θα δώσουν τον οπλισμό τους. Οι Ορχομένιοι φεύγουν άπρακτοι και γυρνούν στον Ορχομενό. Έγινε λοιπόν η καθορισμένη παράδοση των Ιταλών στους Γερμανούς, εκτός από τον οπλισμό, οι Ιταλοί θεώρησαν σωστό να αναφέρουν και το περιστατικό που έγινε με τους Ορχομένιους. Τότε οι Γερμανοί εξοργίστηκαν. Έξαλλοι από τον θυμό τους αποφασίζουν να τιμωρήσουν παραδειγματικά τον Ορχομενό. Έτσι ο γερμανικός στρατός κινείται προς τον Ορχομενό με τριπλή αποστολή :

A) Να ενεργήσει αναγνωριστικά και να ελέγξει αν στην περιοχή υπάρχει τόσο μεγάλη δύναμη ανταρτών όση είχαν αναφέρει οι Ορχομένιοι στην Ιταλική φρουρά.

B) Να τιμωρήσει σκληρά τους κατοίκους του Ορχομενού επειδή κάποιιοι διανοήθηκαν και τόλμησαν να ζητήσουν από τους Ιταλούς να τους παραδώσουν τα όπλα τους.

Γ) Να κάψει την Σκριπού και την Πετρομαγούλα και να παραδώσει ολόκληρο τον Ορχομενό στην κόλαση της φωτιάς.

Οι Γερμανοί ξεκινούν σιδερόφρακτοι, φοβεροί και αδίστακτοι. Στις γραμμές του τρένου στήνεται «μπλόκο» για να αποκλειστεί τελείως ο Ορχομενός. Το θλιβερό μαντάτο όμως δεν άργησε να μαθευτεί. Λέγεται ότι κάποιος συνεργάτης των Γερμανών πρόλαβε και ειδοποίησε τους Ορχομένιους. Οι κάτοικοι του Ορχομενού είναι ανάστατοι για το κακό που τους βρήκε και την συμφορά που πλησιάζει. Έτσι, οι περισσότεροι φεύγουν στα χωράφια για να σωθούν. Οι πιο πολλοί πηγαίνουν προς την περιοχή του Τσαμαλιού (Διόνυσος). Στον Ορχομενό μένουν ελάχιστοι, οι οποίοι κρύβονται στα σπίτια τους. Ο Ορχομενός είναι μια έρημη πόλη και μοιάζει με νεκρή

πολιτεία.

Οι Γερμανοί φθάνουν στον Ορχομενό της βραδινές ώρες της 9ης Σεπτεμβρίου. Ένα τμήμα του Γερμανικού στρατού παραμένει στον Ορχομενό και ετοιμάζει την φωτιά και την καταστροφή της πόλης, ενώ ένα άλλο τμήμα με τρία τανκς προχωρεί προς το Τσαμάλι έχοντας διπλή αποστολή:

A) Να ενεργήσει αναγνωριστικά και να ελέγξει πόσο μεγάλη δύναμη ανταρτών υπήρχε στην περιοχή.

B) Να αναγκάσει όσους κατοίκους είχαν φύγει προς εκείνη την κατεύθυνση να γυρίσουν πίσω.

Τα τρία τανκς περνάνε μπροστά από την εκκλησία της Μεγαλόχαρης, η οποία δεσπόζει μέσα στην πόλη του Ορχομενού. Από τα παράθυρα της διακρίνεται το φως των καντηλιών, είναι το μόνο φως μέσα στην πόλη. Κοντεύουν μεσάνυχτα. Τα τρία Γερμανικά τανκς, το ένα μετά το άλλο και ο Γερμανικός στρατός προσπερνάνε την εκκλησία της Θεομήτορος και απομακρύνονται γύρω στα 550 μέτρα. Ξαφνικά όμως το τανκ ακινητοποιείται στην μέση του δρόμου. Δεν προχωρεί πια ούτε μπροστά ούτε πίσω. Το δεύτερο τανκ δοκιμάζει να περάσει δίπλα στο πρώτο, αλλά πέφτει σε ένα χαντάκι και ακινητοποιείται και αυτό. Το τρίτο τανκ στρίβει λίγο και προσπαθεί να περάσει μέσα από ένα χωράφι αλλά και αυτό έχει την ίδια τύχη. Τρία τανκς ακινητοποιημένα δεν μπορούν να προχωρήσουν μπροστά, αλλά ούτε και κατορθώνουν να γυρίσουν πίσω. Τα τανκς που διέσχιζαν τα ποτάμια και της ερήμους της Βόρειας Αφρικής μένουν «παράλυτα» σε ένα ίσιωμα.

Ξημερώνει 10η Σεπτεμβρίου και ο επικεφαλής αξιωματικός Όφμαν, συνοδευόμενος από κάποιους στρατιώτες επιστρέφει στον Ορχομενό αναζητώντας βοήθεια. Με την βοήθεια ενός Ορχομένιου με καταγωγή από την Σερβία, Γιαννάτζη Δανιηλάτου, ο οποίος γνώριζε πάρα πολύ καλά την Γερμανική γλώσσα, μπόρεσε να ρωτήσει αν υπάρχει κάποιο τρακτέρ στην περιοχή ώστε να τραβήξει τα τανκς. Πράγματι, υπήρχε ένα, το οποίο το πήραν και το πήγαν στο σημείο όπου βρίσκονταν τα ακίνητα τανκς. Όταν όμως, με την βοήθεια του τρακτέρ, τα τεράστια οχήματα ξεκίνησαν να λειτουργούν, ο Όφμαν φώναξε: *«Θάυμα, θαύμα! Τα τανκς κινήθηκαν σαν να ήταν άδεια σπιρτόκουτα. Όλη νύχτα προσπαθούσαμε να τα κινήσουμε και τίποτα δεν μπορούσαμε να κάνουμε και τώρα πριν προλάβει καλά-καλά το τρακτέρ να βάλει μπροστά, το κάθε ένα από τα τανκς κινήθηκε».*

Αμέσως μετά ο Όφμαν ρώτησε τον Γιαννάτζη: *«Σας παρακαλώ, τι έχετε εδώ στον Ορχομενό»;*. Ο Γιαννάτζης του μίλησε για το θησαυρό του Μινύα, το θολωτό

τάφο που ανακάλυψε ο Ερρίκος Σλήμαν. Ο Γερμανός δεν έδειξε ενδιαφέρον και ρώτησε σε ποιόν είναι αφιερωμένη η εκκλησία, δείχνοντας με το χέρι του την Παναγία Σκριπού. Ο Γιαννάτζης του απάντησε, επειδή δεν ήξερε πώς λέγεται η κοίμηση, του είπε πως είναι που έφυγε η Παναγία και πήγε στους ουρανούς. Ο Όφμαν ζήτησε να δει την εκκλησία. Έτσι μαζί με τους στρατιώτες του και μερικούς Ορχομένιους πορεύθηκαν προς το Ναό. Μέσα στην εκκλησία, ο αξιωματικός κοίταζε τις εικόνες δεξιά και αριστερά. Έμοιαζε να ψάχνει επίμονα κάτι.

Αφού μπήκαν όλοι στην εκκλησία, ο Όφμαν, προχωρώντας μπροστά από τους υπόλοιπους, κοίταζε δεξιά κι αριστερά τις εικόνες που ήτανε κρεμασμένες στους τοίχους και στο τέμπλο, δίνοντας την εντύπωση πως κάτι αναζητούσε κι έψαχνε. Αφού διέσχισε το παρεκκλήσιο του Αποστόλου Πέτρου και τον κυρίως ναό έφθασε στο παρεκκλήσι του Αποστόλου Παύλου. Εκεί, μόλις αντίκρισε το τέμπλο, γονάτισε έντρομος και έδειξε την εικόνα της Παναγίας που βρισκόταν στερεωμένη σε αυτό. Πρόκειται για μια ωραιότατη εικόνα ρωσικής τεχνοτροπίας, στην οποία η Παναγία που εικονίζεται, όπου κι αν σταθείς, σε παρακολουθεί με το γεμάτο αγάπη βλέμμα της. Δείχνοντας, λοιπόν, την εικόνα αυτή της Παναγίας ο Όφμαν αναφώνησε: *«Αυτή η γυναίκα σας έσωσε· να την τιμάτε και να τη δοξάζετε»*.

Αργότερα ο Όφμαν, μαζί με τους άλλους Γερμανούς ομολόγησε τι πραγματικά είχε συμβεί. Την ώρα που προχωρούσαν προς το Τσαμάλι, ακούστηκε ένας μεγάλος θόρυβος και μια γυναικεία κραυγή πόνου και αγωνίας. Τότε εμφανίστηκε μπροστά τους, μέσα σε φωτεινή νεφέλη, μια μεγαλοπρεπή γυναίκα με αυστηρό ύφος, έχοντας σηκωμένο το χέρι της σε απαγορευτική στάση και τότε ήταν που σταμάτησε το πρώτο ταγκ. Η γυναίκα παρέμεινε σε αυτή τη στάση και τους εμπόδιζε να προχωρήσουν, μέχρι που ακινητοποιήθηκαν και τα τρία ταγκς. Όταν λοιπόν αντίκρισε την εικόνα της Παναγίας, στο τέμπλο του παρεκκλησίου του Αποστόλου Παύλου, αναγνώρισε αυτή τη γυναίκα που τους σταμάτησε το προηγούμενο βράδυ, απλά σηκώνοντας το χέρι της.

Ο Όφμαν τότε είπε στους Ορχομένιους να μην φοβούνται τίποτα κι ότι, μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος, ο Ορχομενός θα είναι κάτω από την προστασία του. Και πραγματικά δόθηκε στον Όφμαν η ευκαιρία και κράτησε την υπόσχεσή του. Όταν λίγους μήνες μετά δημιουργήθηκε κάποιο επεισόδιο με τους αντάρτες, οι Γερμανοί συγκέντρωσαν όλους τους άντρες κατοίκους στην πλατεία του Ευαγγελιστή Λουκά. Εκεί έγινε κάποια επιλογή και αυτούς που επέλεξαν τους οδήγησαν στα κρατητήρια της Λιβαδειάς. Ενώ επρόκειτο να γίνει και νέα επιλογή και οι άνδρες να μεταφερθούν

στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, επενέβη ο Όφμαν και οι Ορχομένιοι αφέθηκαν ελεύθεροι.

Σε ένδειξη σεβασμού προς την Παναγία, ο Όφμαν πρόσφερε ορισμένα χρήματα στο εκκλησιαστικό συμβούλιο. Συγκεντρώθηκαν και άλλα χρήματα και με τα χρήματα αυτά, έγιναν δύο λάβαρα. Το ένα απεικόνιζε την Κοίμηση της Θεοτόκου, ενώ το δεύτερο αποτέλεσε την πρώτη απεικόνιση του θαύματος της Παναγίας. Στο λάβαρο αυτό, εικονίζεται η Παναγία με ύφος αυστηρό και με το δεξί της χέρι υψωμένο σε απαγορευτική στάση, ενώ τα τανκς είναι ριγμένα μπροστά της εδώ κι εκεί. Στα πόδια της Παναγίας εικονίζονται γονατιστοί ένας άνδρας, μία γυναίκα και ένα παιδί, τους οποίους η Παναγία προστατεύει με το αριστερό της χέρι. Τα τρία αυτά πρόσωπα συμβολίζουν όλο το λαό του Ορχομενού, τον οποίο προστάτευσε και έσωσε η Παναγία.

Οι Ορχομένιοι για να ευχαριστήσουν τον Όφμαν και τους Γερμανούς στρατιώτες του, που όχι μόνο δεν τους πείραξαν, αλλά άφησαν και χρήματα στην εκκλησία της Μεγαλόχαρης, τους έκαναν μεγάλο τραπέζι και οι Γερμανοί έτρωγαν και έπιναν μέχρι το απόγευμα. Δηγούνται μάλιστα σήμερα κάποιες γιαγιάδες, πως τότε σα μικρά κορίτσια, θυμούνται που τις έστελναν οι γονείς τους στο σπίτι για να φέρουν ψωμί, τυρί, κρασί, αυγά, κανένα κοτόπουλο και ότι άλλο είχαν οι άνθρωποι στα σπίτια τους για να κάνουν το τραπέζι αυτό στον Όφμαν και τους στρατιώτες του. Όσοι, μάλιστα, κάθισαν στο τραπέζι αυτό, θυμούνται τον Όφμαν να επαναλαμβάνει ξανά και ξανά μια στερεότυπη φράση. Κάποια στιγμή αποφάσισαν να ρωτήσουν το Σέρβο Γιαννάτζη, τι έλεγε συνέχεια ο Γερμανός. Λοιπόν, ο Όφμαν επαναλάμβανε τη φράση *«Να χρωστάτε χάρη στην Παναγία, γιατί σήμερα θα παθαίνατε μεγάλο κακό»*.

Αργά το απόγευμα οι Γερμανοί έφευγαν προς την ίδια κατεύθυνση από την οποία ήλθαν, με τις κάννες των πυροβόλων στα τανκς τους κατεβασμένες σε ένδειξη πένθους και αποτυχίας. Στον Ορχομενό που ήλθαν, δεν μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν το σκοπό τους και δεν εκτέλεσαν την αποστολή τους, γιατί νικήθηκαν από την Παναγία.

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1943 οι Γερμανοί έχουν ήδη φύγει. Ο Ορχομενός και οι κάτοικοί του σώθηκαν. Και οι Ορχομένιοι με τους ιερείς τους βρίσκονται στην εκκλησία της Παναγίας. Ψέλνουν παράκληση και δοξολογία. Ευχαριστούν και ευγνωμονούν την Πολιούχο και Σώτειρά τους, την Παναγία. Είναι μέρα ευγνωμοσύνης, ευχαριστίας και χαράς για όλο τον Ορχομενό και τους κατοίκους του.

Πολλοί αναρωτιούνται πώς έγινε και πολλοί άλλοι θα τους απαντήσουν πως δεν

υπάρχει εξήγηση κι αυτό γιατί το θαύμα είναι πάνω από τη λογική. Και η λογική του θαύματος δεν είναι καμία άλλη από την πίστη. «*Το θαύμα είναι το φίλτατο τέκνο της πίστεως*» λέει ο μεγάλος Γερμανός ποιητής Γκαίτε.

Τις βραδινές ώρες της 9ης Σεπτεμβρίου οι Γερμανοί έρχονταν στον Ορχομενό και οι Ορχομένιοι, θλιμμένοι και τρομαγμένοι αναρωτήθηκαν ποιος μπορεί να τους σώσει και να σταματήσει το κακό που έρχεται. Οι άνθρωποι γονάτισαν και προσευχήθηκαν, ικέτεψαν και παρακάλεσαν. Και η Παναγία, τους άκουσε.

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1944, στην πρώτη ετήσια επέτειο του θαύματος γίνεται και η πρώτη ευχαριστήρια ακολουθία, πριν ακόμα αποχωρήσουν πλήρως οι Γερμανοί από τον Ελλαδικό χώρο. Όλος ο Ορχομενός είναι εκεί. Ο ίδιος ο Όφμαν με τους Γερμανούς του είναι παρόντες. Ο εφημέριος του ναού της Παναγίας, ψέλνει για πρώτη φορά τον πρώτο ύμνο του θαύματος που συνέθεσε ο τότε Μητροπολίτης Θηβών και Λεβαδείας, κατ' απομίμηση του απολυτικίου της ευρέσεως της ιερής εικόνας της Παναγίας της Τήνου:

«Λαὸς Ὀρχομενίων ἐν ὠδαῖς εὐφημήσωμεν, ἡμῶν τὴν Πολιοῦχον καὶ τοῦ κόσμου Προστάτιδα· πηγὴ γὰρ τῶν θαυμάτων νῦν ἡμῖν ἢ πάνσεπτος ἀναδέδεικται εἰκὼν τῆς Ἀχράντου Θεοτόκου· διόπερ ἅπαντες ταύτῃ ἀναβοήσωμεν· χαῖρε τῶν Σέ τιμώντων ἢ ἐλπίς· χαῖρε ἡμῶν τὸ κραταίωμα· χαῖρε ἢ τοῦ πυρὸς τὸν Ὀρχομενὸν ἀπαλλάξασα.»
Άλλο ένα απολυτίκιο είναι:

«Υπέρμαχος ἄριστος Ὀρχομενίου λαοῦ ἐδείχθης Πανάμωμε τὰς τῶν ἐχθρῶν μηχανὰς εἰς τέλματα στήσασα· ἔδειξας ὅτι ἰσχύει τῶν Ἑλλήνων ἢ πίστις· ἔδειξας ὅτι ὑπάρχεις τῆς φυλῆς ἡμῶν Προστάτις· δι' ὃ σε καὶ τιμῶμεν ἀεὶ Θεομακάριστε.»

Έτσι ξεκίνησε η μεγάλη γιορτή και πανήγυρη της 10ης Σεπτεμβρίου, έτσι άρχισαν οι Ορχομένιοι να γιορτάζουν, να τιμούν και να δοξάζουν την Παναγία και έτσι ξεκίνησε ο Γερμανός αξιωματικός Όφμαν να έρχεται κάθε χρόνο στον Ορχομενό και να 'ναι παρών στη μεγάλη γιορτή της Παναγίας.

Το θαύμα της Μεγαλόχαρης το παραδέχθηκαν και το αναγνώρισαν άμεσα και η Εκκλησία και η Πολιτεία, όπως και ο λαός του Ορχομενού. Ο τότε Μητροπολίτης Θηβών και Λεβαδείας Συνέσιος, η ίδια η κεφαλή της τοπικής εκκλησίας, αναγνώρισε έμπρακτα το μεγάλο θαύμα της Θεομήτορος. Ο ίδιος κοιμήθη στις 27 Φεβρουαρίου 1944, πριν καν ολοκληρωθεί μισός χρόνος από τα γεγονότα του θαύματος κι όμως στις τελευταίες αυτές στιγμές της ζωής του, πρόλαβε να συνθέσει το πρώτο απολυτίκιο του θαύματος, που ψάλλθηκε για πρώτη φορά στην πρώτη επέτειο του θαύματος, στις 10 Σεπτεμβρίου 1944.

Ο λαός του Ορχομενού, έμαθε και πίστεψε στη σωτηρία του από το θαύμα της Παναγίας, από την πρώτη στιγμή που ο Γερμανός αναφώνησε «*Αυτή η γυναίκα σας έσωσε, να την τιμάτε και να την δοξάζετε*». Στο σημείο που εμφανίστηκε η Παναγία, οι Ορχομένιοι ανέγειραν προσκυνητάρι, και τοποθέτησαν εικόνα, στην οποία απεικονίζεται το θαύμα της Παναγίας. Στη βάση του βρίσκεται εντοιχισμένη μια μαρμάρινη πλάκα που γράφει:

«ΤΟ ΜΕΓΑ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ ΣΤΡΑΤΗΓΩ ΚΑΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙ ΑΝΘ' ΩΝ ΕΞ ΟΥΡΑΝΟΥ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΚΗΣ ΓΗΣ ΣΚΡΙΠΟΥΣ – ΠΕΤΡΟΜΑΓΟΥΛΑΣ ΕΙΡΓΑΣΑΤΟ ΔΙΑΣΩΣΑΣΗ ΑΥΤΗΝ ΕΚ ΒΕΒΑΙΟΥ ΑΦΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΣΦΑΓΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ ΔΟΥΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΟΧΗΣ 1943 ΜΗΝΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΩ 9η ΩΡΑ ΔΕ ΔΩΔΕΚΑΤΗ 12η ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΒΑΝΔΑΛΙΚΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΟΡΔΩΝ ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΕΜΕΘΑ ΤΗΝΔΕ ΤΗΝ ΣΤΗΛΗΝ ΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΦΟΡΟΝ ΑΠΕΙΡΟΥ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ. ΟΙ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΝΤΕΣ ΕΥΣΕΒΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΣΚΡΙΠΟΥΣ ΠΕΤΡΟΜΑΓΟΥΛΑΣ»

Το 1950, όταν πια η κοινότητα της Σκριπούς ενώθηκε με τη διπλανή κοινότητα της Πετρομαγούλας και αποτέλεσαν το σημερινό Δήμο του Ορχομενού, το τότε Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε σε σχετικό ψήφισμά του:

«ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ συνεδρίασαν σήμερον την 21ην Σεπτεμβρίου του έτους 1950 εν τῷ Δημαρχιακῷ καταστήματι περι ὥραν 5ην μ.μ. ΕΠΑΛΗΘΕΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΩΣ τ' ἀνωτέρω γεγονός κλίνει εὐλαβῶς γόνυ καὶ ἐκφράζει ἀπείρους εὐχαριστίας του πρὸς τὴν Σώτεια Ὑπέρμαχον Στρατηγὸν καὶ Προστάτιδα τῆς πόλεως Ὁρχομενοῦ Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

Εἰς βεβαίωσιν ὑπογράφεται

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Μ. ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ

Β. ΑΛΙΦΕΡΗΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

Μ. ΜΕΤΤΑΣ, Σ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Δ. ΒΟΥΤΣΑΣ, Κ. ΚΛΑΡΟΥΔΑΣ, Λ. ΠΑΠΑΛΑΜΠΡΟΥ, Σ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, Β. ΖΑΝΝΙΑΣ, Δ. ΔΟΥΜΑΣ, Ν. ΚΡΑΒΑΡΙΤΗΣ, Δ. ΖΥΓΟΥΡΑΣ, Λ. ΚΟΥΡΟΣ»

Μεταγενέστερο Δημοτικό συμβούλιο ονόμασε το δρόμο που ξεκινά από την

εκκλησία της Παναγίας και φθάνει μέχρι το σημείο της Παναγιοφανείας, σε «οδό 10ης Σεπτεμβρίου».

2. 6: Τα χριστιανικά μνημεία Παναγίας Σκριπούς

1. Αγίου Σώζοντος (Ιερός Ναός)

Το εκκλησάκι του Αγίου Σώζοντος τοποθετείται στην κεντρική πλατεία της Ενορίας της Παναγίας της Σκριπούς στον Ορχομενό. Την περίοδο που η Παναγία λειτουργούσε ακόμα ως μοναστήρι, ο ναός του Αγίου Σώζοντος αποτελούσε τον ενοριακό Ναό. Είναι ένας τρίκογχος Βυζαντινός Ναός με τρούλο, κτισμένος το 1010 μ.Χ. από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Βασίλειο Β΄ Βουλγαροκτόνο. Στους εξωτερικούς τοίχους του διασώζονται αρχαία και παλαιοχριστιανικά μέλη, ενώ στο εσωτερικό της του διακρίνονται τοιχογραφίες, με τις αρχαιότερες και είναι από τον 11ο μ.Χ. αιώνα. Ο ναός γιορτάζει στις 7 Σεπτεμβρίου.

2. Αγίου Γεωργίου

Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου, τοποθετείται στο νοτιοανατολικό άκρο της πόλης του Ορχομενού, στην ενορία της Παναγίας της Σκριπούς. Υπήρξε ενοριακός Ναός της Σκριπούς και αποτέλεσε τον πρώτο Μητροπολιτικό Ναό του Καποδιστριακού Δήμου Ορχομενίων. Ο Ναός είναι κτισμένος στον ρυθμό της βασιλικής και οικοδομήθηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στα τέλη του 16ου αιώνα. Δεν ακολουθεί το γνωστό αγιογραφικό κύκλο, αλλά είναι αγιογραφημένος με μαρτυρία Αγίων.

3. Αγίων Αναργύρων

Το εκκλησάκι βρίσκεται στις παρυφές του λόφου της Δραγατσούλας κτίστηκε το 19ο αιώνα και μέχρι το Νοέμβριο του 1994 ήταν ο Κοιμητηριακός Ναός της ενορίας. Είναι μία όμορφη και απέρριτη βασιλική με τριγωνική κεραμοσκεπή. Το 1994, Τρίτη του Πάσχα, το εκκλησάκι έγινε στόχος εμπρηστών και καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά. Μέσα σε λίγους μήνες όμως, αναστηλώθηκε. Ο Ναός αυτός στολίζεται με τις εικόνες των 20 θαυματουργών ιατρών, των Αγίων Αναργύρων. Ο Ναός γιορτάζει τρεις φορές τον χρόνο, την πρώτη Ιουλίου, εορτή των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού των εκ Ρώμης, την 1η Νοεμβρίου, γιορτή των Αγίων Αναργύρων Κοσμά Δαμιανού των εκ Μικράς Ασίας, υιών Θεοδότης και την

17η Οκτωβρίου, γιορτή και των 20 Αγίων Αναργύρων.

4.Αγίου Χαραλάμπους

Βρίσκεται κτισμένο στον λόφο της Δραγατσούλας και μέσα στο πευκόφυτο δάσος της περιοχής του Ορχομενού. Είναι μια μονόκλιτη βασιλική με θολωτή κεραμοσκεπή. Κτίστηκε τα πρώτα χρόνια μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Το εκκλησάκι γιορτάζει κάθε χρόνο στις 10 Φεβρουαρίου.

5.Ζωοδόχου Πηγής

Βρίσκεται στην μαγευτική περιοχή των πηγών των Χαρίτων, με τα πεντακάθαρα κρύα νερά. Αφιερώθηκε στην Ζωοδόχο Πηγή γιατί εκεί και μέσα σε ένα πράγμα υπήρχε παλιά τοιχογραφία, μπροστά από την οποία έκαιγε πάντοτε ακοίμητο καντήλι. Είναι ένα Βυζαντινό εξωκκλήσι και γιορτάζεται κάθε χρόνο 5 ημέρες μετά το Πάσχα.

6.Αγίου Ιωάννη

Βρίσκεται πέντε λεπτά με τα πόδια από την πλατεία του Αγίου Σώστη και στο δρόμο για το Προσήλιο. Είναι μια καθαρά Βυζαντινή εκκλησία σε ρυθμό σταυροειδή εγγεγραμμένο με τρούλο. Ο Ναός είναι τρισυπόστατος. Γιορτάζεται στις 29 Αυγούστου και στις 7 Ιανουαρίου. Η μνήμη του Αγίου Αποστόλου και Ευαγγελιστού Ιωάννου γιορτάζεται στις 8 Μαΐου και στις 26 Σεπτεμβρίου.

7.Προφήτη Ηλία

Βρίσκεται κάτω από την ακρόπολη του αρχαίου Ορχομενού, σε ένα πλάτωμα του Ακόντιου Όρους και λίγο ψηλότερα από το υδραγωγείο της πόλης του Ορχομενού βρίσκεται το προσκυνητάρι του Μεγάλου δίκαιου άνδρα της Παλαιάς Διαθήκης, του Προφήτη Ηλία του Θεσβίτη. Είναι ένα απλό και απεριττό εξωκκλήσι και γιορτάζει στις 19 Ιουλίου.

Οι Άγιοι που τιμούνται στην ενορία της Παναγίας είναι:

Άγιοι Ανάργυροι

Άγιος Γεώργιος

Άγιος Γρηγόριος Θεολόγος

Ζωοδόχος Πηγή

Προφήτης Ηλίας

Άγιος Ιωάννης Ελεήμων
Άγιος Ιωάννης Θεολόγος
Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος
Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος
Η Κοίμηση της Θεοτόκου
Ο Άγιος Λάζαρος
Άρχων Μιχαήλ
Αγία Παρασκευή
Απόστολοι Πέτρος και Παύλος
Άγιος Σώζων
Άγιος Χαράλαμπος

Κεφάλαιο 3^ο: Ιερά Μονή Ευαγγελίστριας

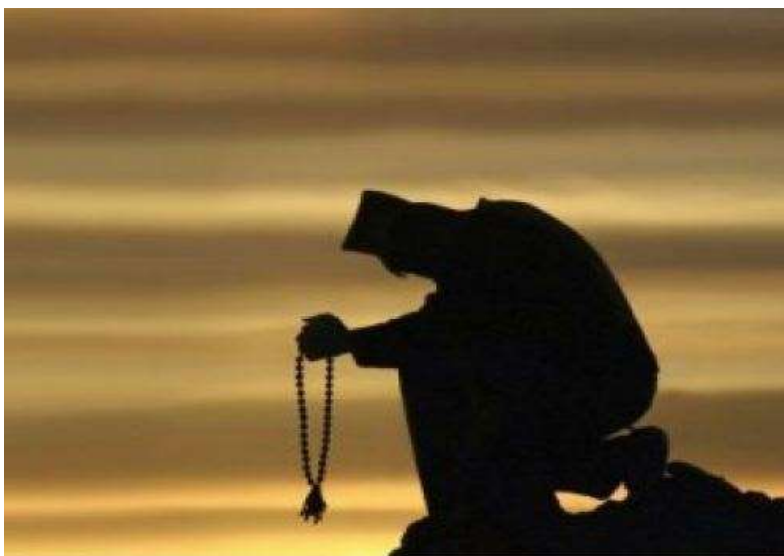

Εικόνα 44: Εξωτερική άποψη του μοναστηριού

Είναι ένα από τα πιο επιβλητικά και αξιοθαύμαστα μοναστήρια του νομού Βοιωτίας. Κατά τους πολέμους η συμβολή του ήταν τεράστια και καθοριστική αφού δεν υπήρξε μόνο ορμητήριο για τους οπλαρχηγούς αλλά διατήρησε τον Χριστιανισμό ζωντανό έως και σήμερα. Αποτελεί πόλο έλξης για πολλούς τουρίστες ετησίως.

Η Ιερά Μονή της Ευαγγελίστριας λέγεται ότι χτίστηκε τον 12ο αιώνα, στην ακμή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και ανακαινίστηκε το 1665, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Βρίσκεται 12 χλμ. δυτικά της Αλιάρτου.

3.1: Μοναχισμός

Εικόνα 45: Χριστιανός μοναχός

Ο Μοναχισμός εμφανίστηκε στις αρχές του 4ου αιώνα, όπου ξεκίνησε ομαδική έξοδος από κατοικημένες περιοχές προς την έρημο. Τους τρεις πρώτους αιώνες κατά την αποστολική εποχή πολλοί πιστοί ζούσαν με αυστηρό βίο και παρέμειναν θεληματικά άγαμοι μέχρι τα βαθιά γεράματά τους διότι είχαν αφιερώσει τη ζωή τους ολοκληρωτικά στο Θεό. Ύστερα από μερικά χρόνια σχηματίστηκε ένα κλίμα ελευθερίας καθώς σταμάτησαν οι διωγμοί, έτσι αναζήτησαν νέους τρόπους έκφρασης της πίστης προς το Θεό. Η πρώτη μορφή του Μοναχισμού εμφανίστηκε στην Αίγυπτο όπου οι μοναχοί επιβίωναν με λίγο ψωμί και νερό μέσα σε πέτρινες σπηλιές της ερήμου. Συνήθως τις Κυριακές μαζεύονταν σε ένα κεντρικό ναό για να προσευχηθούν και να λάβουν τη Θεία Κοινωνία. Ύστερα από όλα αυτά δημιουργείται το πρώτο σύστημα οργανωμένης μοναστικής πολιτείας, οι λαύρες. Γενικότερα, οι μοναχοί αποδέχονται τον κόσμο και τον άνθρωπο και έχουν ένα διαφορετικό τρόπο να πορεύονται στη ζωή τους. Σε κρίσιμες περιόδους όπως αυτής της οικονομικής κρίσης οι μονές ήταν εξίσου σημαντικές αφού διέδωσαν τη γλώσσα και συμμετείχαν ενεργά στην απελευθέρωση των Ελλήνων.

3.2: Κτίσμα

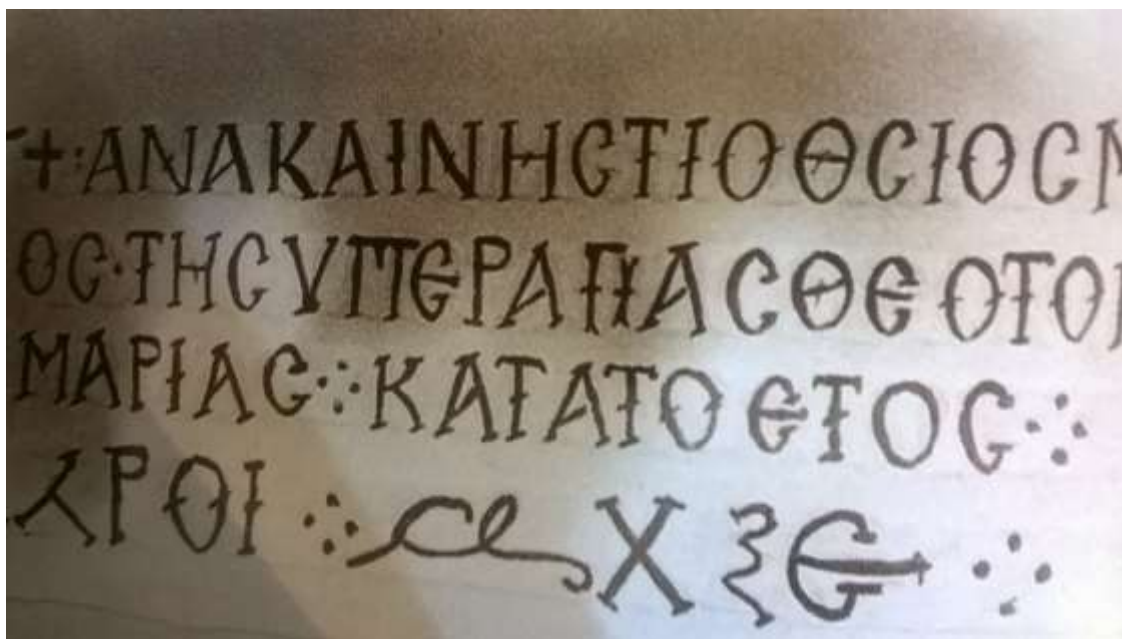
Το καθολικό ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του τετράστυλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο ναού. Το μοναστήρι χαρακτηρίζεται από μία επιβλητική είσοδο όπου πάνω της βρίσκεται το κωδωνοστάσιο. Στο κέντρο της εσωτερικής

αυλής βρίσκεται το καθολικό, ρυθμού βασιλικής με τρούλο. Το εσωτερικό της Μονής είναι πραγματικά αξιοθαύμαστο. Πάνω από τη βόρεια θύρα εισόδου στο νάρθηκα σώζεται ανάγλυφη κτητορική επιγραφή, η οποία αναφέρεται σε εργασίες ανακαίνισης του ναού που πραγματοποιήθηκαν το έτος 1656. Την περίοδο αυτή χρονολογείται η τριμερής διάταξη της στέγασης του νάρθηκα με τυφλό τρούλο στο κέντρο και τεταρτοσφαίρια επί ημιγωνίων στα πλάγια, τα οποία οφείλονται σε επίδραση της ισλαμικής αρχιτεκτονικής. Στα δυτικά του νάρθηκα έχει προστεθεί σε μεταγενέστερη φάση εξωνάρθηκας, μέσω του οποίου το καθολικό προσκολλάται σε κτίριο της δυτικής πτέρυγας του μοναστηριακού συγκροτήματος. Το τέμπλο είναι καινούριο, ξυλόγλυπτο το οποίο φέρει αρκετές εικόνες βυζαντινής τέχνης από το παλαιό. Το μοναστήρι δεν χαρακτηρίζεται από πληθώρα τοιχογραφιών και αυτό οφείλεται στην υγρασία και στο μεγάλο πέρασμα του χρόνου. Ωστόσο αυτές που έχουν διασωθεί είναι αρκετά επιβλητικές. Γύρω από το καθολικό βρίσκονται οι πτέρυγες των κελιών, τα εργαστήρια, η τράπεζα, το δεσποτικό, το αρχονταρίκι, οι βοηθητικοί χώροι, ο ξενώνας και η έκθεση χειροτεχνμάτων, ειδών ευλαβείας και βιβλίων που ωφελούν πνευματικά. Ακόμα στο εσωτερικό βρίσκεται το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου, το οποίο είναι κτισμένο το 1800 από ευσεβείς κατοίκους της Ζαγοράς. Τα γύρω μπαλκόνια, το πλακόστρωτο, τα άνθη, οι γλάστρες, όλα εκείνα δηλώνουν νοικοκυροσύνη, καθαριότητα καθώς και αρχοντιά. Όλα αυτά έχουν ανακαινισθεί πρόσφατα αφού όταν εγκαταστάθηκαν εκεί η Γερόντισσα Ανθούσα με τις λίγες μοναχές βρήκαν μόνο ερείπια και χαλάσματα της Μονής. Επιπροσθέτως το μοναστήρι αναμορφώθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα από την αδελφότητα.

3.3: Ιστορία της Μονής

Η ιστορία της Μονής αποτελεί ενδιαφέρον σημείο στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Τον καιρό της Τουρκοκρατίας χάρη στη λειτουργία ενός κρυφού σχολείου οι μοναχοί της Μονής συνέβαλαν στη διατήρηση του ελληνορθόδοξου ιδεώδους. Όμως το κρυφό σχολειό δεν ήταν καταφύγιο μόνο για μαθητές αλλά και για διάφορα κειμήλιά της. Ακόμα βρέθηκε μία πολύ σπάνια κρύπτη στην οποία μπορούσε να μπει κανείς μόνο από το σημείο όπου βρισκόταν η Αγία Τράπεζα μέσα στο Ιερό του Ναού. Η κρύπτη αυτή είναι αφιέρωμα στην Αγία Τριάδα. Το 1687 ήθελε να καταλάβει τη Μονή ο Μουκαντά Πασάς. Λέγεται όμως ότι στο σημείο «βούλα» που βρισκόταν κοντά στο Μοναστήρι βούλιαξαν οι στρατιώτες του. Συγκλονισμένος ο Πασάς από το

γεγονός αυτό, μετανόησε, ασπάστηκε τον Χριστιανισμό και έγινε μοναχός. Υπάρχει ένα παλιό κτίσμα της Μονής με το όνομα του «Μουκαντά» προς τιμήν του.

Εικόνα 46: Η επιγραφή αναφέρει ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ Ο ΝΑΟΣ Ο ΟΣΙΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟ ΕΤΟΣ Α.Χ.Ξ.Ε (1665)

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). Η Παναγία του Ελικώνα. Αθήνα-Αλίαρτος.

Πολλοί ιστορικοί ισχυρίζονται ότι το ρήμα «ανακαινίσθη» πολλές φορές το χρησιμοποιούν και για να δηλώσουν την ανέγερση των ναών αντί του «ανηγέρθη». Κατά το έτος 1665 μάλλον έγινε μία ανακαίνιση του μοναστηριού. Ύστερα από μερικά χρόνια, αφού ανακαινίσθηκε η Μονή έγινε Σταυροπηγιακό μοναστήρι. Η ανακαίνιση αυτού έγινε το 1679 και ηγούμενος την περίοδο εκείνη ήταν ο Παφνούτιος.

- **Χρόνια σκλαβιάς**

Στα χρόνια της σκλαβιάς το μοναστήρι της Ευαγγελίστριας πρωτοστατεί στον αγώνα και δίνει την πολύτιμη βοήθειά του καθώς βρισκόταν σε περίοδο ακμής. Το μοναστήρι κατείχε κτήματα και βοσκοτόπια τα οποία βρίσκονταν σε κοινότητες γύρω από αυτό μέχρι και την Δομβραίνα. Επίσης ενίσχυσε οικονομικά τον αγώνα και έδωσε αρκετούς καλόγερους στα πεδία των μαχών της Βοιωτίας. Επιπλέον η Μονή της Ευαγγελίστριας συντήρησε τα γυναικόπαιδα των αγωνιστών και ενθάρρυνε τους

απογοητευμένους και κατατρεγμένους. Το 1822 το μοναστήρι ξαναβοήθησε οικονομικά δίνοντας εκατό γρόσια για την πατρίδα. Τέλος η θέση του χωριού Ζαγαρά όπως επίσης και του μοναστηριού είναι αρκετά σημαντική από στρατηγικής πλευράς αφού φύλαγε το δρόμο Λειβαδιάς – Θηβών και τον κάμπο της Κοπαΐδας από όπου οικονομούσαν τροφές. Προστάτες του μοναστηριού ήταν οι Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αθανάσιος Διάκος και Γεώργιος Καραϊσκάκης. Όμως το 1833 με διάταγμα του Όθωνα η Ιερά Μονή της Ευαγγελίστριας διαλύθηκε, δημεύτηκαν τα κειμήλιά της, πέφτοντας έτσι στην παρακμή και την εγκατάλειψη.

Εικόνα 47: Απομεινάρι από το ναό του ΙΒ΄αι.

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). Η Παναγία του Ελικώνα. Αθήνα-Αλίαρτος.

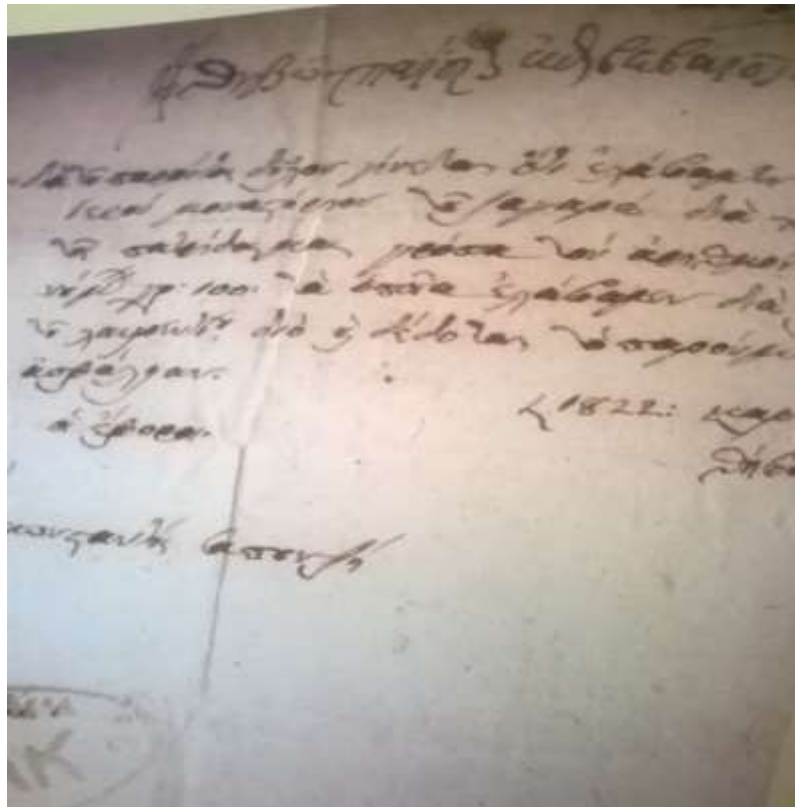
Εικόνα 48: Απομεινάρι από το ναό του ΙΒ΄αι.

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). Η Παναγία του Ελικώνα. Αθήνα-Αλίαρτος.

Εικόνα 49: Απομεινάρι από το ναό του ΙΒ΄αι.

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). Η Παναγία του Ελικώνα. Αθήνα-Αλίαρτος.

Εικόνα 50: Έγγραφο του 1822

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). *Η Παναγία του Ελικώνα*. Αθήνα-Αλιάρτος.

Εικόνα 51: Ενοικιαστήριο έγγραφο του 1834

ΠΗΓΗ: Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). *Η Παναγία του Ελικώνα*. Αθήνα-Αλιάρτος.

- **Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος**

Στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η κρύπτη της Μονής βοήθησε για ακόμα μία φορά τον ελληνικό λαό και τους συμμάχους του καθώς διέθεσε σημαντικό μέρος της περιουσίας και των εφοδίων της. Κατά την περίοδο της κατοχής μόνο ένας μοναχός κρατούσε το μοναστήρι και ήταν στο πλευρό των συμμαχικών στρατευμάτων.

- **Η Μονή Σήμερα:**

Εικόνα 52: Από το εσωτερικό του Ναού

Η μονή σήμερα έχει είκοσι έξι μοναχές σύμφωνα με την απογραφή του 2001, που εκτός από τα λατρευτικά τους καθήκοντα, ασχολούνται και με πολλές άλλες διακονίες. Η μονή πανηγυρίζει εκτός από την 25 Μαρτίου Εορτή του Ευαγγελισμού, κι όλες τις εορτές Της Υπεραγίας Θεοτόκου.

Κεφάλαιο 4ο : Η Μονή της Πελαγίας

Εικόνα 53: Μονή της Πελαγίας Ακραιφνίου Βοιωτίας

Η μονή της Πελαγίας είναι κτισμένη σε απόσταση 6,5 χιλιομέτρων από το 107 χιλιόμετρο της εθνικής οδού Αθηνών –Λαμίας. Βρίσκεται επί του Πτώου Όρους σε υψόμετρο 560 μέτρων και σε απόσταση ενός περίπου χιλιομέτρου από τη θέση Περδικοβρύση, όπου βρίσκονται τα ερείπια του ιερού του Πτώου Απόλλωνος. Ιστορικά ακράδαντα στοιχεία, όπως επιγραφή ή τοιχογραφίες ή γραπτά , δεν έχουν βρεθεί.

Το καθολικό της ιεράς Μονής είναι αφιερωμένο στην γέννηση της κυρίας Θεοτόκου και πανηγυρίζει στις 8 Σεπτεμβρίου. Στην περιοχή όμως είναι γνωστή ως ιερή Μονή της Πελαγίας και υπάρχουν διάφορες ερμηνείες σχετικά με αυτό. Η μία αναφέρεται στην προφορική παράδοση ότι παρουσιάστηκε η Παναγία στους βοσκούς της περιοχής και τους υπέδειξε να ανασύρουν από το πέλαγος την εικόνα της. Για αυτόν το λόγο το εκκλησάκι που κτίστηκε προς τιμή της Παναγίας αφιερώθηκε στην γέννηση της Παναγίας με επώνυμο Πελαγίας, δηλαδή από το πέλαγος. Η δεύτερη παράδοση αναφέρει ότι κάποια ρωμαία πελαγία ασκήτευε εδώ και ονομάστηκε Μονή της Πελαγίας. Η επικρατέστερη ερμηνεία, όμως απαντάται

στα υμνογραφικά κείμενα όπου συχνά τονίζεται το πέλαγος της αγάπης της Παναγίας για το ανθρώπινο γένος και ειδικά τους χριστιανούς το πέλαγος της ευσπλαχνίας για το πέλαγος των θαυμάτων και των χαρισμάτων ή αρετών της.

Η ιερά Μονή φαίνεται ότι έπαιξε σπουδαίο ρόλο στον απελευθερωτικό αγώνα του 1821. Ηγούμενος αυτά τα χρόνια ήταν ο Ιερομόναχος Άνθιμος Γεωργίου (1779 – 1843). Όταν οι βουαροί το 1833 έκλεισαν με διάταγμα πάνω από το 400 μοναστήρια η ιερά Μονή της Πελαγίας κρίθηκε διατηρητέα, όπως φαίνεται σε έγγραφα που βρίσκονται στα αρχεία του κράτους. Στην απογραφή που έγινε το 1837 υπήρχαν μοναχοί στην ιερά Μονή από το 1786 .

Τον Ιούλιο του 1868 ήρθε στην μονή ο μετέπειτα Ιερομόναχος Αβέρκιος Καρύδης και επί των ημερών του άνθισε πάλι η Μονή, αφού έφτασε στους 60 μοναχούς. Με την ευλογία του τότε μητροπολίτου ανοικοδομήθηκε «εκ θεμελίων» το καθολικό, το οποίο είχε καταστραφεί μάλλον από σεισμό. Στη θέση του προϋπάρχοντος ναού αποπερατώθηκε η ανοικοδόμηση του καθολικού το 1906, ναός πανύψηλος, επιβλητικός, σταυροειδής, με πελεκητή εξάπλευρη πέτρα .

Μετά την κοίμηση του ιερομονάχου Αβέρκιου το 1913 αρχίζει η παρακμή η Μονή μένει έρημη και χρησιμοποιείται ως καταφύγιο των ποιμένων για περίπου 30 χρόνια .

Τον Ιούλιο του 1968 η γερόντισσα Μακρίνα Τσιροπούλα, ανέλαβε την ανακαίνιση της σχεδόν ερειπωμένης Μονής αφού παράλληλα έκτισε το παρεκκλήσι του αγίου Αλέξιου ως κοιμητήριο, μετέτρεψε έναν αχυρώνα σε παρεκκλήσι της αγίας Μάρτυρος Πελαγίας φρόντισε για τηλέφωνο, δρόμο και κλπ. και όλα αυτά ολομόναχη γία δεκαεννέα ολόκληρα χρόνια.

Σήμερα με την ευλογία και τις ευχές του ποιμενάρχη κ. Γεωργίου, Μητροπολίτη Θηβών και Λιβαδειάς συνεχίζουν να ζουν και να μένουν στην Ιερά Μονή της Θεοτόκου – Πελαγίας αρκετές μοναχές που αγωνίζονται να συνεχίσουν την Ορθόδοξη παράδοση με τον ήρεμο τρόπο ζωής. Βασικές εργασίες των μοναχών είναι η επιμέλεια και η έκδοση των συγγραμμάτων του Μητροπολίτη Ναυπάκτου και αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεου, που είναι και ο πνευματικός πατέρας της Μονής .

Παρεκκλήσια

- Αγίου Αλεξίου του ανθρώπου του Θεού.
- Αγίας Πελαγίας της Μάρτυρος.

- Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά.
- Αγίου Παντελεήμονος.
- Αγίου Νικολάου Σκροπονεριού.

Εικόνα 54: Βοηθητικά κτήρια

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- Αντουράκης, Γ. (1984). *Χριστιανική Αρχαιολογία, Στοιχεία από την τέχνη Ανατολής και Δύσεως*, Τόμος Α' Κείμενα. Αθήνα.
- Καραπέτσας, Αθανάσιος. (2011). *Η Παναγία του Ελικώνα*. Αθήνα-Αλιάρτος. *Μοναστήρια και προσκυνήματα της Ελλάδας, Μονή Οσίου Λουκά, (Ναός της Παναγίας της Σκριπούς, Μονή Σαγματά, Μονή Ιερουσαλήμ)* υπό την αιγίδα της Μ.Κ.Ο. «Αλληλεγγύη» της Εκκλησίας της Ελλάδος. Πήγασος.
- Λαζαρίδης, Π. *Το Μοναστήρι του Οσίου Λουκά Σύντομος Εικονογραφημένος Αρχαιολογικός Οδηγός*. Αθήνα.
- Λέκκος, Ε.(1997). *Τα μοναστήρια του Ελληνισμού* Τόμος Α'. Πειραιάς: Ιχνηλάτης
- http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1814
- <http://www.osiouloukas.gr/el/>
- http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=8081
- <http://whc.unesco.org/en/list/537>
- <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=12853>
- http://www.religiousgreece.gr/central-greece/-/asset_publisher/wogy5Y4x6Xn2/content/iera-mone-osiou-louka
- <https://www.pentapostagma.gr/2015/08/%CE%B9%CE%B5%CF%81%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B7-%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%B1-%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%B9%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%84.html>
- https://www.imtl.gr/?page_id=691
- <http://www.kathimerini.gr/858685/article/ta3idia/sthn-ellada/to-aggigma-toy-osiou-loyka>
- <http://www.exapsalmos.gr/2016/04/08/archiepiskopos-ieronimos-i-symvoli-tis-monis-osiou-louka-stin-epanastasi-1821/>
- http://www.osiouloukas.gr/site/?page_id=5
- <http://ikivotos.gr/post/3748/boiwtia-einai-bathies-oi-rizes-toy-monaxismoy>
- <http://www.endelfoisonline.gr/48352/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%87%CE%BF%CF%81%CF%89%CE%B4%CE%B9%CF%8E%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%AC%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4/>

<https://www.slideshare.net/xristoasxar/740-75736175>
http://www.religiousgreece.gr/central-greece/-/asset_publisher/wogy5Y4x6Xn2/content/iera-mone-osiou-louka
<http://slideplayer.gr/slide/6046017/>
http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=art&contents=contents_XristianikiBoiotia.asp&main=ART_Boiotia&file=photos.htm
<http://peritexnisologos.blogspot.gr/2016/02/h-11.html>
<http://www.kathimerini.gr/858685/article/ta3idia/sthn-ellada/to-aggigma-toy-osiou-loyka>
<http://www.lilea.gr/perioxi/osios-loukas.html>
http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1814

